

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Сучасні інструменти виміру кредитного ризику банку

Студентки 2 курсу бм групи спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціалізації «Управління банківським бізнесом»

Шерстньової
Валерії
Андріївн

Науковий керівник:
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми:
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет **фінансів та обліку** Кафедра **банківської справи**

Спеціальність, спеціалізація **072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Управління банківським бізнесом**

Затверджую

Зав. кафедрою банківської справи

Шульга Н.П.

18 грудня 2020 р.

Завдання

на випускний кваліфікаційний проект (роботу) студентіві

Шерстньовій Валерії Андріївні

1. Тема випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Сучасні інструменти виміру кредитного ризику банку

Затверджена наказом ректора від «04» листопада 2020 р. № 3286

2. Строк здачі студентом закінченого проекту (роботи) 19.11.2021 року

3. Цільова установка та вихідні дані до проекту (роботи)

Мета проекту (роботи) є розкриття теоретико-методичних і практичних положень використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику, а також надання рекомендацій щодо його зниження.

Об'єкт дослідження – кредитний ризик банку АТ «Райффайзен Банк».

Предметом дослідження є процес виміру кредитного ризику банку за допомогою сучасного інструментарію.

4. Перелік графічного матеріалу табл. Динаміка та розрахунок показників кредитного ризику досліджуваного банку за останні 5 років. Динаміка та розрахунок показників кредитного ризику по банкам України за останні 5 років. Модель виміру кредитного ризику та її практична апробація на прикладі досліджуваного банку.

5. Консультанти по проекту (роботі) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Зміст випускного кваліфікаційного проекту (роботи) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Сутність, класифікація та характеристика сучасного інструментарію виміру кредитного ризику банку

РОЗДІЛ 2. Дослідження рівня кредитного ризику досліджуваного банку та банків України

2. 1. Аналіз рівня кредитного ризику банків України.

2.2. Діагностика рівня кредитного ризику досліджуваного банку

РОЗДІЛ 3. Розвиток інструментарію виміру кредитного ризику банку

3.1. Досвід зарубіжних банків щодо використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику

3.2. Впровадження сучасних моделей виміру кредитного ризику в практику вітчизняних банків

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання проекту (роботи)

№ з/п	Етапи виконання випускної кваліфікаційної роботи	Терміни виконання	
		план	факт
1	Узгодження плану та оформлення завдання	до 24.12.2020	
2	Подання статті на кафедру	до 01.03.2021	
3	Вступ. Розділ 1	до 20.04.2021	
4	Розділ 2	до 22.06.2021	
5	Розділ 3. Висновки	до 01.10.2021	
6	Подання роботи на кафедру	до 22.10.2021	
7	Попередній захист	до 02.11.2021	
8	Подання завершеної (переплетеної) роботи	до 19.11.2021	

8. Дата видачі завдання «18» грудня 2020 р.

9. Керівник випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Д.е.н. Шульга Наталія Петрівна

(підпис)

10. Керівник освітньо-професійної програми

Д.е.н., проф. Шульга Наталія Петрівна

(підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

Шерстньова Валерія Андріївна
(підпис)

12. Відгук керівника випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Випускна кваліфікаційна робота написана на актуальну тему. В ній автор висвітлила сутність, класифікацію та надала характеристику сучасного інструментарію виміру кредитного ризику банку; здійснила аналіз рівня кредитного ризику банків України, а також досліджуваного банку.

У роботі розкритий досвід зарубіжних банків щодо використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику, а також пропозиції автора щодо впровадження сучасних моделей виміру кредитного ризику в практику вітчизняних банків.

Заслуговує на увагу дослідження досвіду АТ «Райффайзен Банк», який використовує модель оцінки кредитного ризику юридичних осіб на основі VaR-методології. На основі цієї методики автором проводилися розрахунки за даними Святошинського відділення АТ «Райффайзен Банк» у м. Києві. Досвід АТ «Райффайзен Банк» може бути корисним для впровадження у діяльність вітчизняних банків в процесі виміру кредитного ризику, що дозволить їм визначити величину економічного капіталу на покриття неочікуваних втрат внаслідок настання цього ризику.

Випускна кваліфікаційна робота побудована в логічній послідовності та базується на використанні сучасного економіко-статистичного апарату.

З урахуванням вищезазначеного випускна кваліфікаційна робота на тему: «Сучасні інструменти виміру кредитного ризику банку» Шерстньової Валерії Андріївни відповідає вимогам вищої школи і допускається до захисту.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи

Докт. екон. наук,
професор кафедри банківської справи
Шульга Н.П.

_____ (підпис, дата)

13. Висновок про випускний кваліфікаційний проект (роботу)

Випускний кваліфікаційний проект (робота) студента

_____ (прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник освітньо-професійної програми

_____ (підпис, прізвище, ініціали)

Шульга Н.П. _____

Завідувач кафедри _____

_____ (підпис, прізвище, ініціали)

Шульга Н.П. _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВИМІРУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ.....	6
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» ТА БАНКІВ УКРАЇНИ.....	13
2.1. Аналіз рівня кредитного ризику банків України.....	13
2.2. Діагностика рівня кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк».....	20
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВИМІРУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ.....	28
3.1. Досвід зарубіжних банків щодо використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику.....	28
3.2. Впровадження сучасних моделей виміру кредитного ризику в практику вітчизняних банків.....	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток світової фінансової системи здійснюється в умовах процесів глобалізації та інтернаціоналізації, що нині стали реальністю. З моменту визнання незалежності України банківська система стала головною ланкою у фінансово-кредитній системі держав. За цих умов потребує перегляду та вдосконалення кількісне та якісне надання банківських послуг, механізми їх реалізації та впровадження систем ризик-менеджменту в банках.

Оскільки кредитування є найбільшою частиною активної банківської діяльності, вимірювання та оцінка кредитного ризику є одним із найважливіших компонентів загальної системи управління ризиками в банку. Розробка ефективної політики управління кредитним ризиком у банку потребує всебічного обґрунтування пріоритетів та методів оцінки з метою досягнення динамічного, збалансованого та стабільного стану банку. Для вимірювання кредитного ризику в банківській діяльності потрібна відповідна методологічна база. Тому актуальним є удосконалення організаційно-методологічних підходів до вимірювання, що сьогодні має першочергове значення з огляду на вплив глобальних процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему.

Таким чином, проблема забезпечення якості кредитних портфелів банків є актуальною на сучасному етапі розвитку банківської системи України, що в свою чергу потребує удосконалення існуючих та впровадження нових інструментів вимірювання кредитного ризику.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і практичні аспекти оцінки кредитних ризиків і інструментів управління ними знайшли прояв у наукових роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Г.І. Берегова [5], В.О. Бобиль [6], Т.М. Болгар [7], О.М. Гайдаржийська [12], Ж.В. Гарбар [14], В.І. Глибокий [16], І.О. Демчик [18], Л.О. Гаряга [37], Т.М. Раєвська [43],

М.А. Щемелев [48], І.Л. Якушев [49] та інші. Однак слід зауважити, що теоретико-методична база щодо організації виміру кредитного ризику як складової частини ризик-менеджменту у банку недостатньо досліджена, що й обумовлює актуальність і вибір теми дослідження.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних підходів і формування практичних рекомендацій щодо застосування сучасних інструментів виміру кредитного ризику банку.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити сутність, класифікацію та характеристику сучасного інструментарію виміру кредитного ризику банку;
- здійснити аналіз рівня кредитного ризику банків України;
- провести діагностику рівня кредитного ризику досліджуваного банку;
- вивчити досвід зарубіжних банків щодо використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику;
- обґрунтувати впровадження сучасних моделей виміру кредитного ризику в практику вітчизняних банків.

Об'єктом дослідження є процес виміру кредитних ризиків у банку АТ «Райффайзен Банк».

Предметом дослідження є процес виміру кредитних ризиків у банку.

Методи дослідження. У роботі застосовано такі загальнонаукові методи дослідження: статистичний аналіз (для дослідження тенденцій зростання вітчизняного ринку банківських кредитів); аналогії (дослідити зарубіжний досвід менеджменту кредитними ризиками у національних умовах); узагальнення (для встановлення потрібності нового підходу до ідентифікації діагностики кредитного ризику); ретроспективний аналіз (для формування етапів зростання ризик-менеджменту в банківській сфері); системний аналіз (для дослідження менеджменту кредитним ризиком як підсистеми ризик-менеджменту); економіко-математичні й економіко-статистичні (для оцінювання та порівняння показників кредитного ризику); порівняння,

групування, складання графіків (для формування таблиць, ілюстративних діаграм й графіків).

Інформаційною базою дослідження стали інформація про фінансово-економічні статистичні показники Державного комітету статистики України, Національного банку України, офіційна звітність провідних українських банків, роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, представлені в монографіях, статтях та рефератах з наукових досліджень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, практичні заходи та висновки в роботі банків можуть бути застосовані для оптимізації організації вимірювання кредитного ризику як складового елементу ризик-менеджменту.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом публікації наукової статті в межах науково-дослідної теми «Сучасні інструменти оцінки кредитного ризику банку», що дозволило дослідити та запропонувати оптимальні методи покращення виміру кредитного ризику.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 статтю: Шерстньова В. А. Сучасні інструменти оцінки кредитного ризику банку. *Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів* : Зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н. П. Шульга. – Київ : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2021. 276 с.

Структура та обсяг роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 45 сторінках друкованого тексту. Робота містить 3 рисунків, 15 таблиць, список використаних джерел із 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВИМІРУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Проблема виміру та оцінювання кредитних ризиків у банках є надзвичайно актуальною. Це підтверджується оглядом окремих її аспектів у зарубіжних і вітчизняних літературних джерелах із тематики аналізу банківської діяльності та банківського менеджменту. При цьому проблема виміру банківських кредитних ризиків виступає об'єктом аналізу не лише науковців, а й банкірів-практиків. Окремі визначення сутності «виміру банківського кредитного ризику», подані різними науковцями представлено в Додатку А.

Кредитний ризик - це існуючий або ймовірний ризик для акумулювання та капіталу, який створюється через неспроможність сторони, яка прийняла на себе зобов'язання виконати умови відповідної фінансової угоди із установою банку або в інший спосіб, виконати зобов'язання [42, с.68].

З урахуванням представлених у Додатку А та інших визначень можна стверджувати, що під банківським виміром кредитного ризику слід розуміти механізми проведення банком контролю протягом усього процесу кредитування, що сприяє оптимізації системи організації кредитної діяльності банку і своєчасному повному погашенню кредитної заборгованості.

Головною метою виміру та оцінювання кредитного ризику банку є аналіз позичальника та його кредитної документації для прийняття рішення щодо надання кредиту, відстеження зміни кредитоспроможності позичальника після надання кредитних коштів і визначення конкретних дій, які необхідно здійснити у разі виникнення проблем [29, с.85].

Кредитний ризик здатен бути ідентифікований як невпевненість позичальника в тому, що боржник буде здатний і збереже наміри застосувати власні зобов'язання у відповідності з термінами та умовами кредитної угоди.

Цей стан може бути викликаний [36, с.113]:

- по-перше, нездатністю боржника створити адекватний майбутній грошовий потік у зв'язку з непередбачуваними несприятливими змінами в економічному та/ або політичному оточенні, в якому оперує позичальник;
- по-друге, невпевненістю в майбутній вартості та якості (ліквідності та можливості продажу на ринку) застави під кредит;
- по-третє падінням ділової репутації позичальника.

Класифікаційні ознаки та види кредитних ризиків банку представлено в додатку Б.

Необхідність систематичного вимірювання кредитного ризику в банківській діяльності може мати різні причини, зокрема [22, с.71]:

- відсутність достовірної інформації про кредитну історію позичальника;
- незадовільне фінансове становище позичальника;
- надмірна політизація економіки в Україні (захист інтересів окремих галузей і компаній зацікавленими в них політичними силами);
- недосконалість правової бази захисту інтересів кредиторів;
- значна концентрація кредитних інвестицій у конкретній галузі, яка реагує на зміни економічного середовища;
- кредитування пов'язаних осіб на пільгових умовах;
- часті зміни та коригування кредитної політики банку;
- концентрація кредитних вкладень на малодосліджених сферах управління;
- прийняття недостатньо ліквідної застави кредиту тощо.

Вимірювання кредитного ризику слід розглядати як систему, яка дає можливість всебічного та всебічного аналізу ситуації з кредитним ризиком у банку. Для уникнення та мінімізації втрат безнадійної заборгованості в кредитних операціях банки постійно оцінюють кредитні ризики як на рівні окремих позик, так і на рівні кредитного портфеля в цілому (Додаток В).

Основною метою вимірювання кредитного ризику окремого банку є

регулярна оцінка рівня кредитного ризику протягом терміну дії кредитного договору, а також розробка та впровадження заходів щодо своєчасного погашення кредиту [9, с.55].

Крім того, процедури, норми та повноваження банку чітко визначені при оцінці рівня ризику для кожної кредитної операції, обґрунтованості кредитних рішень, рівня резервів для покриття кредитних ризиків і, таким чином, підвищення якості кредитного ризику банку. кредитний портфель.

Вимірювання ризику кредитного портфеля призначене для оптимізації співвідношення між рівнем кредитного ризику та економічною вигодою, яка очікується та компенсує ризик, прийнятий банком, і дає можливість зменшити частку проблемних кредитів у кредиті банку [4, с.487].

Основні рекомендації щодо оцінки банками кредитного ризику викладені в додатку Г.

Слід зазначити, що організаційна, інформаційна підтримка та ціноутворення відіграють істотну роль у вимірюванні кредитного ризику [13, с.65].

Інструментом для вимірювання кредитного ризику можуть бути як власні банківські технології, так і системи моніторингу від провідних компаній, які спеціалізуються на створенні відповідних програмних продуктів для клієнтів.

Система вимірювання кредитного ризику допомагає адаптувати кредитну діяльність відповідно до попереджувальних сигналів, які вона генерує через механізм зворотного зв'язку [21, с.270].

Як показує світова практика, на сучасному етапі банківської діяльності частка проблемного кредитного портфеля в загальному обсязі наданих кредитів прийнятна на рівні до 10%. Зростання проблемних кредитів свідчить про негативні зміни в кредитному портфелі банку, загрожує економічній безпеці банку та потребує термінового вдосконалення моніторингу кредитного ризику [29, с.82].

Кожен крок оцінки безнадійної заборгованості має бути задокументований, щоб забезпечити належний контроль з боку керівництва за ходом робіт. Правильно оцінена ситуація дає змогу використовувати найбільш підходящий спосіб інкасації з найменшими витратами для банку [46, с.317].

Вимірювання та оцінка кредитного ризику в банку має здійснюватися або підтверджуватися незалежною службою підрозділу ризик-менеджменту банківської установи, яка має достатні ресурси, повноваження та досвід для оцінки ризиків, перевірки ефективності управлінських заходів та надання рекомендацій. для відповідних коригувальних заходів.

Найважливішими критеріями для оцінки кредитного ризику є його якісний та кількісний аналіз. Якісний аналіз кредитного ризику (ідентифікація ризику) призначений для виявлення причин і напрямів його виникнення. При цьому необхідно чітко класифікувати та охарактеризувати кожен із кредитних ризиків та визначитися з наслідками їх специфічних характеристик. Для визначення кредитного ризику банку використовується кількісний аналіз. У підходах до визначення кредитного ризику можна виділити як абсолютні (розмір збитків від позик і неповернення), так і відносні величини (відношення суми збитків від безнадійних кредитів до загального кредитного портфеля, валюти балансу). , тощо) [44, с .122].

Найпоширеніші методи оцінки кредитного ризику наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Найбільш поширені методи кількісного оцінювання
кредитного ризику банку**

Метод	Характеристика
Статистичний метод	Використовується для обчислення очікуваної тривалості кожної роботи і проекту в цілому та полягає у тому, що для розрахунку ймовірностей виникнення збитків аналізуються всі статистичні дані, що стосуються результативності здійснення банком розглянутих операцій.
Метод аналізу доцільності витрат	Грунтується на тому, що у процесі банківської діяльності витрати за кожним конкретним напрямом та окремим елементом мають неоднаковий ступінь ризику. Даний метод орієнтовано на ідентифікацію потенційних зон ризику.

Продовження таблиці 1.1

Метод експертних оцінок	Має суб'єктивний характер і полягає в оцінюванні експертами ризику, поданні ними оцінок минулої ситуації та перспектив розвитку в майбутньому. Цей метод, як правило, застосовується при недостатній кількості інформації або при визначенні рівня ризику напряму діяльності банку, який не має аналогів. При використанні цього методу банк може виділяти певну групу ризиків та розглядати їхній вплив на діяльність банківської установи, надавати бальні оцінки ймовірності виникнення того чи іншого виду ризику та ступеня впливу кожного з них на банківську діяльність, а також наслідків досліджуваних ризиків.
Аналітичний метод	Полягає в проведенні аналізів (визначення точки беззбитковості, аналіз чутливості проекту тощо), результати яких дають змогу визначити ключові показники, що найбільше впливають на оцінку кредитної операції. Даний метод може застосовуватися зіставленням графічного матеріалу (діаграм, ліній тренду тощо).
Метод аналогії	Полягає у тому, що при аналізі ступеня ризику визначеного напряму діяльності доцільно використовувати інформацію про розвиток аналогічних напрямів у минулому. Отримані дані з різних джерел обробляються з метою виявлення залежностей між плановими результатами діяльності та потенційними ризиками.

*Примітка: складено автором за джерелом [30]

Банк вимірює та визначає кредитний ризик, враховуючи різні зовнішні та внутрішні фактори позичальника. При визначенні кредитного ризику банківської установи слід враховувати такі фактори [28, с.116]:

- репутація позичальника, бажання клієнта повернути банку кредит. Для цього кредитна організація має налагодити регулярні ділові контакти з позичальником, відвідати його на місці, поспілкуватися з клієнтом з метою накреслення його психологічного портрета та підтвердження його порядності та чесності при виконанні зобов'язань за кредитним договором;
- здатність позичальника виконувати кредитні зобов'язання;
- здатність залучати кошти в ході бізнесу або кредитного проекту, здатність ефективно управляти грошовими потоками для забезпечення своєчасного та повного погашення основної суми та відсотків;
- наявність власного капіталу позичальника, який можна інвестувати у реалізацію даного кредитного проекту;
- умови господарської діяльності клієнта, які полягають в інформуванні працівника банку про стан розвитку галузі, в якій працює позичальник,

регіональну та національну економіку, періодичність перегляду та прогноз можливих змін макроекономічної ситуації та зовнішнє середовище для інформування;

- забезпечення позичальника, що полягає у правильному оцінці вартості, ліквідності та тривалого зберігання, стабільності ціни заставного майна та визначенні співвідношення між вартістю застави та сумою позики [28, с.116].

Процес оцінки кредитного ризику банку проводиться в три етапи. Для оцінки кредитного ризику банку на першому етапі рекомендується використовувати певні показники рівня кредитного ризику – показники, які теоретично чи емпірично пов'язані з виникненням кредитних ризиків. В якості індикаторів рівня кредитного ризику в процесі оцінки пропонується використовувати відповідні показники, наведені в Додатку Д.

На другому етапі оцінки кредитного ризику проводиться точкова оцінка ризику, яка необхідна для подальшого визначення інтегрального показника кредитного ризику. Максимальна кількість балів присвоюється критичному значенню показника, а в разі серії критичних значень – екстремальному значенню інтервалу.

Бали за фактичним значенням показника розраховуються виходячи з відсотка у напрямку зменшення (зростання) балів, тобто якщо коефіцієнт нижче (вищий) за критичне значення, то додаємо (віднімаємо) бали. Якщо критичне значення знаходиться в діапазоні значень, частка (у відсотках), яка відрізає обчислене значення від діапазону, додається і віднімається - якщо воно виходить за межі діапазону.

Далі переходимо до третього етапу оцінки ризику, на якому визначають інтегральний показник ризику та ступінь кредитного ризику.

Інтегральний показник кредитного ризику (ІКР) визначається як сума зважених балів [16, с.103]. Зважування кожного показника визначається ступенем його впливу на агрегований кредитний ризик. Аналізуючи статистичні дані, визначити ступінь впливу індикатора та його значення

серед низки інших показників практично неможливо, оскільки вплив багатьох факторів, як відомих, так і невизначених, тобто брак інформації для аналізу. Тому вважаємо за доцільне використання методу експертної оцінки для визначення зважування показників кредитного ризику, головною перевагою якого є те, що його можна використовувати у разі нестачі інформації. Необхідною умовою якісної експертної оцінки є залучення спеціалістів з високим професійним рівнем та значним досвідом роботи у банківській сфері [13, с.55].

Пріоритетність кредитування кредитних установ є одним із головних завдань кредитної діяльності банку, необхідним як для формування його фінансових результатів, так і для подальшого розвитку суспільства, при цьому банки виступають як прискорювачі оновлення виробничого процесу. Тому кредитна стратегія банку, заснована на управлінні найважливішими параметрами кредитного портфеля банку – його прибутковістю та ризиками – є необхідною складовою останніх подій у банківській системі та суспільстві, що дозволить банкам покращувати позики з урахуванням власних інтересів. . Управління кредитним портфелем банку має базуватися на якісній системі оцінки ризиків портфеля.

Підсумовуючи, зазначимо, що ефективність вимірювання кредитного ризику в банківському секторі української економіки має базуватися насамперед на інституційних засадах банківської діяльності. Кожен банк розробляє власну кредитну політику і відповідно вимірює кредитний ризик. З точки зору оцінки кредитного ризику, ми пропонуємо віддавати перевагу не статистичним методам оцінки ризиків, а індивідуальній роботі з боржниками. Виявити потенційні джерела кредитного ризику та визначити найбільш важливі та небезпечні фактори ризику для банку ефективніше, ніж організувати та проводити роботу з погашення проблемних кредитів. Добре структурована система вимірювання кредитного ризику банків є запорукою зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення стійкої та довгострокової діяльності банку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК» ТА БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз рівня кредитного ризику банків України

Вивчення банківської справи на всіх рівнях покращує розуміння необхідності оперативного реагування на швидкі зміни глобального ділового середовища, де виникають нові бізнес-ризик. Ці ризики, зокрема, пов'язані з політичними факторами та пандемією COVID-19. Крім того, наслідки пандемії COVID-19 поширюються на різні види ризиків: економічний, політичний та соціальний тиск. Зростання банкрутства та неактивних кредитів у 2021 році в результаті пандемії негативно впливає на світовий банківський сектор і спричиняє зниження корпоративного кредитування. Політична криза в країні призводить до регулярних дострокових виборів, що призвело до нещодавньої кризи у співпраці між Єврозоною та бізнесом Світового банку, одночасно впливаючи на транскордонну торгівлю та інвестиції з компаніями ЄС [31].

Динаміка наданих кредитів банками України за 2015-2020 рр. представлена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка наданих кредитів банками України за 2015-2020 рр., станом на 31.12.

Показники	Сума, млн.грн.						2020 р. до 2015 р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, млн. грн.	Відносне відхилення, пп.
Надані кредити, всього	1009768	1005923	1036745	1118860	1033430	960597	-49171	-4,87
Кредити органам державної влади	3360	1427	1517	2865	4724	11641	8281	246,46
Кредити суб'єктам господарювання	830632	847092	864412	919071	821936	749335	-81297	-9,79

Продовження таблиці 2.1

Кредити фізичним особам	175711	157385	170774	196859	206737	199561	23850	13,57
Кредити небанківським фінансовим установам	65	20	42	66	33	60	-5	-7,69

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Згідно з результатами дослідження, обсяг кредитів, наданих комерційними банками України, за останні шість років зменшився на 49,171 млн грн, або на 4,87%, що у 2020 році становило 960,597 млн грн. Зазначимо, що найбільший обсяг кредиту був зафіксований у 2018 році. У динаміці найбільше збільшився обсяг кредитів органам державної влади, а саме на 8281 млн. грн., або на 246,46%, кредитів фізичним особам – на 23850 млн. грн., або на 13,57%. При цьому кредитування юридичних осіб зменшилося на 81 297 млн. грн., або на 9,79%, а кредитування небанківських організацій – на 5 млн. грн., або на 7,69%.

Структурні зрушення у обсягах наданих кредитів банками України за 2015-2020 р.р. представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Структурні зрушення у обсягах наданих кредитів банками України за 2015-2020 р.р., станом на 31.12., %

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. до 2015 р.
Надані кредити, всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	-
Кредити органам державної влади	0,33	0,14	0,15	0,26	0,46	1,21	0,88
Кредити суб'єктам господарювання	82,26	84,21	83,38	82,14	79,53	78,01	-4,25
Кредити фізичним особам	17,40	15,65	16,47	17,59	20,00	20,77	3,37
Кредити не банківським фінансовим установам	0,01	0,00	0,00	0,01	0,00	0,01	0,00

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Дослідження показали, що у структурі кредитів, виданих українськими банками, найбільшу частку займають кредити підприємствам, а саме 78,01%,

та кредити фізичним особам – 20,77%. При цьому питома вага кредитів фізичним особам зросла на 3,37 структурного пункту та органам державної влади на 0,88 структурного пункту. Кредитування підприємств у загальній структурі кредитування українських банків у 2020 році скоротилося на 4,25 пункту.

Розглянемо на рис. 2.1 обсяги резервів банків для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями у 2015-2020 рр.

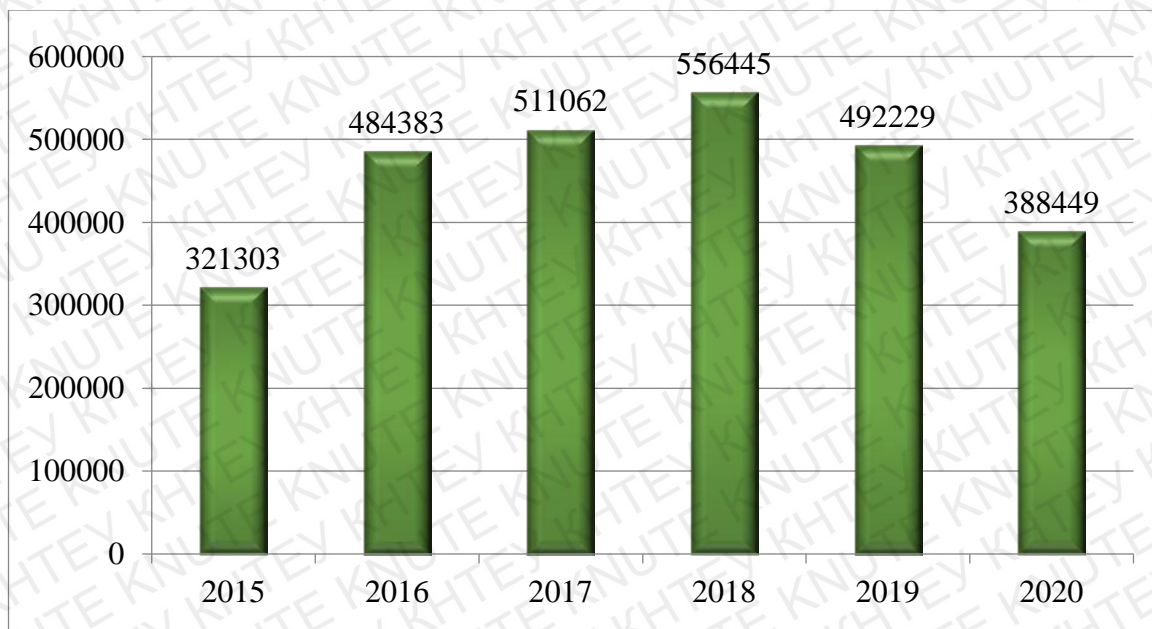

Рис. 2.1. Динаміка обсягів резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків України у 2015-2020 рр., станом на 31.12., млн.грн.

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Аналіз показав, що найбільше значення обсягу резерву для компенсації можливих втрат від кредитних операцій українських банків було досягнуто у 2018 році – 556,445 млн грн. Потім значення цього показника поступово знижувалося до рівня 388,449 млн. грн. у 2020 р. Таким чином, ми маємо хвилеподібну зміну значень цього показника, а збільшення резервних відрахувань для активних кредитних операцій у 2018 р., ймовірно, було викликано зміною підходу НБУ до резервного розміщення. Таким чином банки застрахувалися від можливих збитків у разі банкрутства позичальника.

На нашу думку, варто також згадати про вивчення ризику кредитних операцій шляхом аналізу їх якості. Для оцінки ефективності кредитних операцій важливо визначити якість кредитних операцій шляхом розрахунку суми непрацюючих кредитів, які називаються NPL [31].

Аналіз динаміки частки непрацюючих кредитів за сферами діяльності в банках України за 2017-2020 рр. представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів та частки непрацюючих кредитів за сферами діяльності в банках України за 2017-2020 рр., станом на 31.12.

Показники	Сума, млн.грн.				2020 р. до 2015 р.	
	2017	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, млн. грн.	Відносне відхилення, пп.
Кредити корпоративному сектору	892900	959601	847259	795405	-97495	-10,92
непрацюючі кредити	500263	535770	456074	371157	-129106	-25,81
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66	-9,37	-16,72
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	174448	202202	214252	208383	33935	19,45
непрацюючі кредити	93353	93086	73077	58230	-35123	-37,62
частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04	34,11	27,94	-25,57	-47,79
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	22046	28888	31368	34057	12011	54,48
непрацюючі кредити	1372	1073	946	984	-388	-28,28
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	3,71	3,02	2,89	-3,33	-53,54
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1519	2867	4717	11734	10215	672,48
непрацюючі кредити	10	838	683	0	-10	-100,00
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	29,22	14,48	0,00	-0,69	-100,00
Всі кредити	1090913	1193558	1097595	1049579	-41334	-3,79
Всього непрацюючих кредитів	594998	630767	530780	430371	-164627	-27,67
Всього частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85	48,36	41	-13,54	-24,82

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Результати аналізу показали, що у 2020 році частка проблемних кредитів у корпоративному секторі становила 46,66%, що на 9,37 пункту менше, ніж у 2017 році; частка проблемних кредитів фізичним особам (у тому числі фізичним особам-підприємцям) становила 27,94%, що на 25,57 пункту менше, ніж у 2017 році; частка непрацюючих міжбанківських кредитів становила 2,89%, що на 3,33 пункту менше, ніж у 2017 році; частка проблемних кредитів органам державної влади та місцевим органам влади становила 0,00%, що на 0,69 пункту нижче, ніж у 2017 році. Найбільший обсяг проблемних кредитів зафіксовано у корпоративному секторі, а саме 371,157 млн. грн., або 129,106 млн. грн. або на 25,81% менше, ніж у 2015 році. Розглядаючи динаміку обсягу та частки непрацюючих кредитів в загальному обсязі кредитів можна зробити висновок на позитивні зрушення оскільки частка непрацюючих кредитів у 2020 році склала 41%, що на 13,54 пункту менше ніж у 2017 році.

Аналіз динаміки частки проблемних кредитів за видами банківських структур в Україні за період 2017-2020 рр. наведено у табл. 2.4 та більш детально у Додатку Е.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки частки непрацюючих кредитів за видами банківських структур в Україні за 2017-2020 рр., станом на 31.12

Показники	Сума, млн.грн.				2020 р. до 2015 р., відносно відхилення, пп.
	2017	2018	2019	2020	
Всі кредити	1090914	1193558	1097595	1049579	-3,79
іноземних банківських груп	156834	151195	107476	95891	-38,86
з приватним капіталом	30169	31233	26401	23975	-20,53
неплатоспроможні	10433	11238	0	280	-97,32
Частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85	48,36	41,00	-24,83
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	71,12	67,92	63,52	57,41	-19,28
ПАТ КБ "Приватбанк"	87,64	83,35	78,38	73,95	-15,62
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	55,75	54,96	49,33	43,69	-21,63

Продовження таблиці 2.4

іноземних банківських груп	41,01	38,50	32,51	27,86	-32,07
з приватним капіталом	24,08	23,01	18,57	14,56	-39,53
неплатоспроможні	43,02	52,04	0,00	74,77	73,80

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

За результатами дослідження встановлено, що в динаміці 2017-2020 рр. проблемні кредити банків з державною часткою зменшилися на 87,738 млн грн або на 21,97%; ПАТ КБ «Приватбанк» - на 55 015 млн. грн., або на 23,29%; з державною часткою, крім ПАТ КБ «Приватбанк» - на 32,323 млн. грн., або на 20,03%; іноземні банківські групи - на 60,943 млн. грн., або на 38,86%. У структурі кредитування найбільшу частку проблемних кредитів зафіксували у ПАТ КБ «Приватбанк» – 73,95%, що на 13,69 пункту менше, ніж у 2015 році, та в банках з державною часткою – 57,41%, тобто 13,71 пункт менше, ніж у 2015 році.

Динаміка нормативів кредитного ризику банківської системи України за 2015–2020 рр. представлена у табл. 2.5.

За всі аналізовані роки значення коефіцієнта максимального кредитного ризику на одного контрагента не перевищувало норми 25%. Якщо його значення було максимальним у 2015 році і становило 22,78%, то до 2020 року воно впало до 19,14%, що є найнижчим результатом за весь період аналізу. Динаміка значень нормативу великого кредитного ризику показує нам поступове і постійне зниження. Якщо в 2015 році значення становило 364,14%, то до кінця 2020 року воно впало до 87,39%. Усі значення нормативу великих кредитних ризиків не перевищують їх нормативних значень, тобто не перевищують регулятивний капітал у вісім разів. Максимальна кількість кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам, різко знизилася. З 2015 року (31,19%) його значення різко впало до 2020 року і нарешті досягло 4,10% при нормативному значенні – менше 25%.

Таблиця 2.5

**Динаміка нормативів кредитного ризику банківської системи України
станом на 31.12 за 2015–2020 рр., %**

Норматив	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 р. до 2015 р.
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %), Н7	22,78	21,48	20,29	19,83	17,61	19,14	-3,64
Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу), Н8	364,14	308,27	208,31	176,23	105,00	87,39	-276,75
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %), Н9	31,19	36,72	17,89	10,41	7,02	4,10	-27,09

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Але розглядаючи нормативи кредитного ризику по банкам України, можна спостерігати, що деякі банки станом на 31.12.2020 року не дотримувались нормативних значень, наприклад: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7-не більше 25%) у таких банках як ПАТ «Промінвестбанк», АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК» та АТ «СБЕРБАНК» склав 55,93%, 73,23% та 59,92% відповідно, серед спеціалізованих ощадних банків, для яких граничне значення нормативу Н7 складає 20%, недотримались значення АТ «Місто Банк» та АТ «БАНК ФОРВАРД» (44,10% та 25,71% відповідно). Недотримались максимальнодопустимого значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями пов'язаними з банком особами (Н9 - не більше 25%) АТ «МЕГАБАНК» та АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК» та склали 28,20% та 51,01% відповідно. [39]

Таким чином, можна зробити висновок, що питання управління кредитними ризиками банків актуалізуються в результаті прояву негативних наслідків пандемії COVID-19. Визначено, що обсяг кредитів, наданих комерційними банками України, за останні шість років зменшився на 4,87%. У структурі кредитів, виданих українськими банками, найбільшу частку займають кредити підприємствам, а саме 78,01%. Водночас, банківська система України залишається стабільною, оскільки динаміка нормативів кредитного ризику банківської системи України є позитивною, а значення визначених індикаторів не перевищували нормативні величини за аналізований період.

2.2. Діагностика рівня кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк»

Основним джерелом доходу АТ «Райффайзен Банк Аваль» є кредитний бізнес. Їхня висока прибутковість супроводжується підвищеним ризиком, тому вони залишаються найбільш ризикованим компонентом банківського бізнесу Райффайзен Банку. Тому АТ «Райффайзен Банк» змушений постійно вдосконалювати стратегію та тактику своєї кредитної діяльності, а правильно обрана концепція управління кредитним ризиком дозволить банку виживати та розвиватися в обраному напрямку.

Місце кредитів, виданих клієнтам в структурі загальних активів АТ «Райффайзен Банк» наведено на рис. 2.2.

Результати аналізу засвідчили, що кредити, видані клієнтам займають найбільшу частку та є основою формування активів АТ «Райффайзен Банк», що визначає важливість зниження кредитних ризиків банку. Так, у 2018 році питома вага кредитів, виданих клієнтам становила 63,9 %, а усіх інших активів – 36,1 %.

У 2019-2020 роках відбулося значне зменшення кредитної активності банку, що знайшло відображення у скорочення частки кредитів в активах до рівня 42,6 %, або на 21,2 пункти.

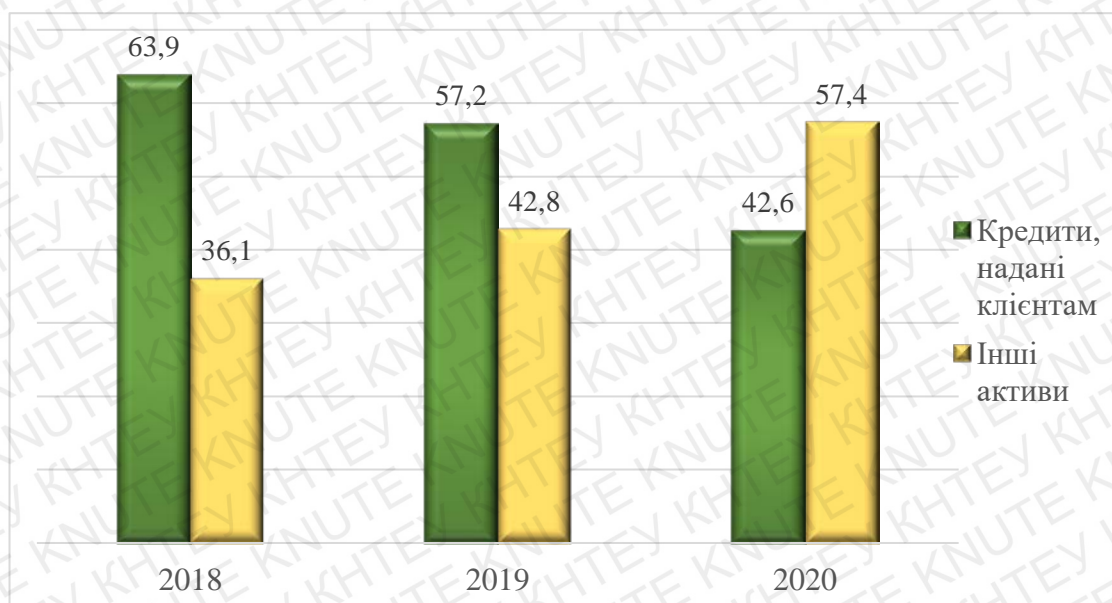

Рис. 2.2. Частка кредитів, виданих клієнтам в структурі загальних активів АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12., %

*Примітка: складено автором за даними [38]

Динаміка вартості кредитів, наданих клієнтам АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках представлена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка вартості наданих кредитів за типами позичальників АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12.

Показники	Сума, тис.грн.			2020 р. до 2018 р.	
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, пп.
Кредити, надані великим підприємствам	38344822	35932400	34180026	-4164796	-10,86
Кредити, надані фізичним особам	6898213	7009896	6810319	-87894	-1,27
Кредити, надані малим підприємствам	3526877	3914860	3779914	253037	7,17
Кредити, надані мікропідприємствам	2318023	3313453	2854344	536321	23,14
За вирахуванням резервів під очікувані кредитні збитки / зменшення корисності	4258901	2818211	1881372	-2377529	-55,82
Всього кредитів, наданих клієнтам	46829034	47352398	45743231	-1085803	-2,32

*Примітка: складено автором за даними [38]

Результати аналізу засвідчили, що у 2020 році загальна вартість кредитів, виданих клієнтам банку становила 45743231 тис.грн., що на 1085803 тис.грн., або на 2,32 % менше, ніж у 2018 році. Кредити, надані великим підприємствам становили 34180026 тис.грн., та відбулося їх скорочення на 4164796 тис.грн., або на 10,86 %. Кредити, надані фізичним особам становили 6810319 тис.грн., та відбулося їх зменшення на 87894 тис.грн., або на 1,27 %. Обсяги кредитів, наданих малим підприємствам збільшились на 253037 тис.грн., або на 7,17 %, а мікро-підприємствам – на 536321 тис.грн., або на 23,14 %, що у 2020 р. склало, відповідно, 3779914 тис.грн., та 2854344 тис.грн.

В процесі дослідження кредитної діяльності АТ «Райффайзен Банк» доцільним є проведення оцінки рівня концентрації кредитів клієнтам банку, що представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка показників концентрації кредитів, наданих десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р.	
				Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, пп.
Вартість кредитів, наданих десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників	8629556	8441872	8742944	113388	1,31
Рівень концентрації кредитів, наданих десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників, %	16,89	16,83	18,36	1,47	8,70
Резерви за кредитами, наданими десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників	457251	336096	56676	-400575	-87,61

*Примітка: складено автором за даними [38]

Станом на 31 грудня 2020 року АТ «Райффайзен Банк» мав концентрацію кредитів у розмірі 8742944 тис. грн., наданих десятьом

найбільшим позичальникам або групам позичальників (18,36 % загального кредитного портфелю). Станом на 31 грудня 2020 року за цими кредитами було сформовано резерв у розмірі 56676 тис. грн.

Рівень кредитного ризику банку залежить, також, від окремих секторів економіки, у які вкладає кредитні ресурси банківська установа АТ «Райффайзен Банк». Динаміка та структура кредитів клієнтам за окремими галузями економіки у банківській установі АТ «Райффайзен Банк» представлена у табл. 2.9.

Аналіз показав, що в динаміці відбулося найбільше зростання обсягів кредитування сфери транспорту та зв'язку – на 522,51 %; сфери послуг – на 127,48 %. Водночас, відбулося скорочення обсягів кредитування сфери нерухомості та будівництва – на 43,66 %; торгових підприємств – на 18,31 %; виробничих підприємств – на 12,02 %.

Таблиця 2.9

Динаміка обсягів та структури кредитів АТ «Райффайзен Банк» за секторами економіки у 2018-2020 роках, станом на 31.12.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. до 2018 р.	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Торгові підприємства	16766455	32,8	16155775	32,2	13696424	28,8	-3070031	-18,31
Сільське господарство та харчова промисловість	15142146	29,6	14936301	29,8	15479573	32,5	337427	2,23
Фізичні особи	6898213	13,5	7009896	14,0	6810319	14,3	-87894	-1,27
Виробництво	6248075	12,2	5514034	11,0	5497155	11,5	-750920	-12,02
Нерухомість та будівництво	4693174	9,2	4223508	8,4	2690917	5,7	-2002257	-42,66
Послуги	1117742	2,2	2044989	4,1	2542686	5,3	1424944	127,48
Транспорт і зв'язок	142271	0,3	258759	0,5	885657	1,9	743386	522,51
Інші галузі	79859	0,2	27347	0,1	21872	0,0	-57987	-72,61
Разом	51087935	100,0	50170609	100,0	47624603	100,0	-3463332	-6,78

*Примітка: складено автором за даними [38]

В структурі кредитування за окремими галузями економіки найбільшу питому вагу займає торговельна сфера – 28,8 % (13696424 тис.грн.); сільське

господарство та харчова промисловість – 32,5 % (15479573 тис.грн.); фізичні особи – 14,3 % (6810319 тис.грн.).

Головним фінансовим показником кредитної діяльності банку АТ «Райффайзен Банк» слід вважати чисті процентні доходи від кредитів клієнтам, динаміка яких представлена на рис. 2.3.

Аналіз показав, що в динаміці найбільшого значення чистих процентних доходів від кредитів клієнтам АТ «Райффайзен Банк» набуло у 2019 р. в сумі 8196847 тис.грн. У 2020 р. відбулося скорочення значення цього індикатора на 777383 тис.грн., або на 9,48 %.

Рис. 2.3. Динаміка чистих процентних доходів від кредитів клієнтам АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12., тис.грн.

*Примітка: складено автором за даними [38]

Аналіз нормативів кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» представлено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

**Значення нормативів ризику за кредитними операціями
АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12., %**

Назва показника	Нормативне значення	2018	2019	2020	2020 р. до 2018 р., +/-
Норматив максимального розміру кредитного ризику (Н7), %	Не більше 20 %	10,13	10,43	15,12	4,99

Продовження таблиці 2.10

Норматив великих кредитних ризиків (Н8), %	Не більше 800 %	20,17	20,66	64,82	44,65
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам (Н9), %	Не більше 25 %	0,37	0,79	7,20	6,83

*Примітка: складено автором за даними [38]

Отже, АТ «Райффайзен Банк» протягом 2018-2020 року дотримувався всіх встановлених економічних нормативів, у тому числі і нормативів кредитного ризику. Станом на кінець дня 31.12.2020 р. норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента склав 15,12 % (при нормативному значенні не більше 20%); норматив великих кредитних ризиків склав 64,82 % (при нормативному значенні не більше 800%); норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам склав 7,20 % (при нормативному значенні не більше 25%).

Водночас, як негативні зрушення слід відмітити збільшення значення нормативу великих кредитних ризиків у 2020 році на 44,65 % порівняно з 2018 роком, а також нормативу максимального розміру кредитного ризику на 4,99 %. Це свідчить про певне зростання ризикованості сформованого кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк».

Аналіз оціночних показників кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

**Динаміка оціночних показників кредитного ризику
АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2020 роках, станом на 31.12.**

Назва показника	2018	2019	2020	2020 р. до 2018 р., +/-
Вихідні дані, тис.грн.				
1. Кредитний портфель банку за мінусом резервів під очікувані кредитні збитки	46829034	47352398	45743231	-1085803
2. Загальні активи банку	73312830	82786248	107287217	33974387

Продовження таблиці 2.11

3. Резерв, створений на відшкодування збитків за кредитними операціями	4258901	2818211	1881372	-2377529
4. Кредити, класифіковані як безнадійні	1366501	1772461	1574641	208139
5. Кредити, прострочені понад 30 календарних днів, згідно нормативними актами НБУ	6275578	4983732	7649579	1374000
6. Списання з резерву, створеного для відшкодування втрат за кредитними операціями банку	32794	26209	15427	-17366
7. Процентні доходи банку	8866160	9971601	9502653	636493
8. Процентні витрати банку	1822253	2799138	2237282	415029
Результати розрахунків, %				
9. Коефіцієнт кредитної активності $p1/p2*100$	63,88	57,20	42,64	-21,24
10. Коефіцієнт достатності резервів $p3/p1*100$	9,09	5,95	4,11	-4,98
11. Коефіцієнт якості кредитів $p4/p1*100$	2,92	3,74	3,44	0,52
12. Коефіцієнт прострочених кредитів $p5/p1*100$	13,40	10,52	16,72	3,32
13. Коефіцієнт кредитів, списаних із резерву $p6/p1*100$	0,07	0,06	0,03	-0,04
14. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій $(p7-p8)/p1*100$	15,04	15,15	15,88	0,84

*Примітка: складено автором за даними [38]

Результати проведеного дослідження засвідчили, що АТ «Райффайзен Банк» 2018-2020 рр. дотримується встановлених економічно раціональних основних коефіцієнтів кредитного ризику. Водночас, відбулося скорочення кредитної активності банку на 21,24 пункти, скорочення значення коефіцієнта достатності резервів на 4,98 пункти. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій банку має достатньо високе значення у 2020 р., а саме 15,88 %, що засвідчує ефективність кредитних операцій АТ «Райффайзен Банк».

Можна зробити висновок, що АТ «Райффайзен Банк» постійно вдосконалює стратегію та тактику своєї кредитної діяльності, а чітко визначена концепція управління кредитним ризиком дає можливість банку виживати та розвиватися в обраному напрямку. Визначено, що кредити, видані клієнтам займають найбільшу частку та є основою формування активів АТ «Райффайзен Банк». У 2019-2020 роках відбулося значне

зменшення кредитної активності банку, що знайшло відображення у скорочення частки кредитів в активах. Таким чином, АТ «Райффайзен Банк» протягом 2018-2020 року дотримувався всіх встановлених економічних нормативів, у тому числі і нормативів кредитного ризику.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВИМІРУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

3.1. Досвід зарубіжних банків щодо використання сучасного інструментарію виміру кредитного ризику

Використання світового досвіду має стати передумовою формування та вдосконалення банківської системи України. Незважаючи на те, що банки розвинених країн працюють у різних економічних умовах, методи їх роботи можна адаптувати до використання в нашій країні. Кредитування в інших країнах також несе значний кредитний ризик, але вимірюється в дещо іншій шкалі. У світовій практиці доволі проблематичним є майбутнє банку, частка прострочених (понад 90 днів) кредитів, яка становить майже 7% від загальної суми. У надійних банків це значення становить близько 3%. Для вітчизняної банківської системи значення подібних показників коливаються в широкому діапазоні: від 2 до 30% [43, с.11].

У практиці Світового банку велика увага приділяється вимірюванню та мінімізації кредитного ризику на рівні загального кредитного портфеля. Контролюється обсяг, структура та якість кредитного портфеля і лише після цього вживаються заходи щодо оптимізації структури для зниження ризику. Досвід показує, що такі механізми сьогодні в Україні відсутні [21, с.268].

Іноземні банки для вимірювання кредитного ризику використовують спеціальні рейтингові методики, які представляють собою набір розрахункових параметрів кредитоспроможності позичальника. Вони характеризуються складністю та порівнянністю всього спектру факторів кредитного ризику. Найбільш поширені системи моніторингу кредитних ризиків банків за кордоном наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Найбільш популярні в зарубіжних країнах системи виміру
кредитних ризиків банків**

Країна	Методика	Основні елементи
Велико-британія	«PARSEL»	P (Person) - інформація про персону потенційного позичальника, його репутація; A (Amount) - обґрунтування суми затребуваного кредиту; R(Repayment) - можливість погашення; S (Security) - оцінка забезпечення; E (Expediency) - доцільність кредиту; R (Remuneration) - винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту.
	«CAMPARI»	C (Character) - репутація позичальника; A (Ability) - оцінка бізнесу позичальника; M (Means) - аналіз необхідності звертання за позичкою; P (Purpose) - ціль кредиту; A (Amount) - обґрунтування мети кредиту; R (Repayment) - можливість погашення; I (Insurance) - спосіб страхування кредитного ризику.
США	«Правило п'ятьох С»	1 C (customer's character - характер позичальника) - репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг; 2 C (capacity to pay - фінансові можливості) - припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому; 3 C (capital) - капітал, майно; 4 C (collateral) - забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізовуваної застави у випадку непогашення позички; 5 C (current business conditions and goodwill - загальні економічні умови) - визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника. Перераховані критерії «сі» іноді доповнюють шостим критерієм - 6 C (control) - моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку.
	«Модель Зета» (Zeta model)	Останнім часом в банках розроблюються методи оцінки якості потенційних позичальників за допомогою різного роду статистичних моделей. Їх мета полягає в розробці стандартних підходів для об'єктивної характеристики позичальників, знайти числові критерії для розділу майбутніх клієнтів на підставі наданих ними матеріалів на надійних і ненадійних, підтверджених ризику банкрутства та тих, для кого небезпека банкрутства мало ймовірна. Прикладом такої «класифікаційної моделі» може бути «модель Зета» (Zeta model), яка розроблена групою американських економістів та застосовується банками при кредитному аналізі.

*Примітка: складено автором за джерелом [14; 27]

Оптимально за допомогою цих методів іноземні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організують кредитний процес і досягають найкращої якості кредитного портфеля. Предметом ретельного моніторингу

американських комерційних банків є фактори, що виникли під впливом несприятливої економічної кон'юнктури, тобто група факторів, незалежних від банку: погане управління, недостатній стартовий капітал компанії, високий фінансовий коефіцієнт і поточний коефіцієнт витрат, високий ріст продажів: продажі, конкуренція, економічний спад [11, с.324].

У цьому контексті цікавим є досвід іноземного банківського сектору щодо інтеграції незалежних рейтингових агентств до вимірювання кредитного ризику. Рейтингове агентство має багату інформацію та досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих ситуацій, воно не зацікавлене, крім створення надійної оцінки кредитного ризику банку [6, с.30].

Останнім часом банки розробляють методи оцінки якості потенційних позичальників за допомогою різноманітних статистичних моделей. Метою цих моделей є розробка стандартних підходів до об'єктивної характеристики позичальників шляхом знаходження числових критеріїв розподілу перспектив за їхніми матеріалами на надійних і ненадійних, схильних до банкрутства та тих, хто мало ймовірно загрожує банкрутству.

Прикладом такої моделі є «модель Зета», розроблена групою американських економістів і використовується банками при кредитному аналізі юридичних осіб. Модель була розроблена для оцінки ймовірності банкрутства компанії. Значення ключового параметра «Z» визначається за допомогою рівняння, змінні якого відображають деякі ключові характеристики аналізованої компанії - її ліквідність, оборотність капіталу тощо. Якщо коефіцієнт для цієї компанії перевищує встановлений поріг, підприємство вважається надійним, визначений коефіцієнт лежить, однак, нижче критичного значення, фінансовий стан такої компанії за моделлю є підозрілим і не рекомендується надавати кредит [43, с.10].

Використовуючи цей підхід, американський економіст А. Альтман запропонував рівняння для оцінки ймовірності банкрутства компанії, яка звернулася за позикою в банку:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 0,99X_5 \quad (3.1)$$

де: X_1 - відношення оборотних коштів до суми активів підприємства;

X_2 - відношення нерозподіленого прибутку до суми активів;

X_3 - відношення операційного доходу (до вирахування відсотків і податків) до суми активів;

X_4 - відношення ринкової вартості акцій компанії до загального боргу;

X_5 - відношення обсягу продажів до суми активів.

Для розрахунку чисельних параметрів моделі Альтман використав метод множинного дискримінантного аналізу [28, с.200].

Класифікаційне «правило», отримане на основі даного рівняння:

- якщо значення Z менше 2,8 - підприємство слід віднести до категорії потенційно неплатоспроможних;

- якщо значення Z більше 2,8 - значить, найближчим часом підприємство не загрожує банкрутству.

Також можна використовувати модель Р. Ліса для діагностики фінансового стану та ймовірності банкрутства майбутнього позичальника [18, с.7]:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4 \quad (3.2)$$

де: X_1 - оборотні кошти / сума активів;

X_2 - операційний прибуток / сума активів;

X_3 - нерозподілений прибуток / сума активів;

X_4 - власний капітал / борг.

Ліміт значення для цієї моделі становить 0,037.

Розглянемо модель Таффлера, запропоновану британським ученим Таффлером. Ця прогнозна модель також є чотирифакторною моделлю. Основою підходу Таффлера є «рахунок Z », форма кредитного аналізу, розроблена в США в 1960-х роках [18, с.7].

Типова модель для аналізу компаній виглядає так:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4 \quad (3.3)$$

де: X_1 - прибуток до виплат / короткострокових зобов'язань;

X2 - поточні активи / зобов'язання;

X3 - поточні зобов'язання / загальна вартість активів;

X4 - кредитний інтервал.

За результатами моделі Таффлера визначено, що $Z > 0,3$ має хороші довгострокові перспективи для компанії, а Z менше 0,2 — більш ніж ймовірне банкрутство.

Таку проблему, як неможливість застосування зарубіжних підходів у практиці вимірювання ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств-позичальників банків, намагався розробити та усунути український економіст О. Терещенко. Він побудував універсальну дискримінантну функцію, що є найбільш оптимальною для діагностики ризику банкрутства українських підприємств, оскільки на його думку, оптимальна дискримінантна функція повинна бути максимально практичною та враховувати всі складові фінансового стану: ліквідність, прибутковість, оборотність, структуру майна, капіталу тощо.

Вона має такий вигляд [18, с.7]:

$$Z = 1,5X1 + 0,08X2 + 10X3 + 5X4 + 0,3X5 + 0,1X6 \quad (3.4)$$

де X1 – Cash Flow / зобов'язання;

X2 – валюта балансу/ зобов'язання;

X3 – чистий прибуток/ баланс;

X4 – чистий прибуток/ виручка;

X5 – виробничі запаси/ виручка;

X6 – виручка/основний капітал.

Отримані результати після обрахунків можна інтерпретувати так:

- $Z > 2$ – підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство;

- $1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, але за умови переходу підприємства на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;

- $0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;

- $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

Таким чином, головне значення запропонованих вище методичних підходів до прогнозування ймовірності банкрутства сприятиме своєчасній розробці способів, що спрямовані на подолання на підприємстві негативних тенденцій погіршення фінансового стану та підвищення власної кредитоспроможності. Саме тому, банківські установи повинні в повній мірі вчасно використовувати увесь арсенал інструменту «Модель Зета» (Zeta model) для оцінювання кредитних ризиків майбутніх підприємств-позичальників.

У Західній Європі та США широко використовується в кредитуванні скоринг, що є одним із методів оцінки кредитного ризику в автоматизованих системах на основі математико-статистичних методів. Кредитний скоринг – це технологія, яка використовується кредитними та фінансовими установами для визначення та оцінки платоспроможності клієнтів. Кредитний скоринг дає змогу оцінити та визначати ризики, пов'язані з кредитуванням, що базуються на певних характеристиках наявних клієнтів та потенційних постачальників шляхом підрахунку балів [31].

Переваги скорингу в системі моніторингу кредитних ризиків банку [16, с.105]:

- зниження витрат кредитно-фінансової установи за рахунок вибору найбільш надійних клієнтів;
- прискорення кредитного процесу;
- зменшення кількості недобросовісних позичальників;
- здійснення сегментації клієнтів для вибору найкращого цінового рішення;
- відстеження поточного статусу клієнта;
- використання різних видів залікових карток;
- підтримка різних стратегій;
- автоматична перевірка даних;
- розробка документів (кредитних договорів, векселів, гарантій тощо);
- постійний моніторинг функціонування системи спеціалістами

кредитного відділу.

У зв'язку зі стрімким зростанням кредитного ринку України та ризиками, пов'язаними зі споживчим кредитом, скоринговий метод стає вкрай необхідним для українських банків. Оскільки вітчизняні банки стикаються з проблемою неповернення кредитів, отриманих від населення, це підкреслює важливість розробки методів оцінки кредитоспроможності фізичних осіб та ризиків, з якими стикаються банки при наданні споживчого кредиту. Тому комерційним банкам України необхідно приділяти особливу увагу внутрішньобанківським процесам та процедурам скорингу, що значно спростить оцінку потенційного позичальника щодо споживчого кредиту, оскільки використання комерційними банками скорингових систем у споживчому кредитуванні покращить їх діяльності та покращення обслуговування клієнтів [22, с.71].

Прийняття банками кредитного ризику в основному пов'язане зі створенням бази даних про фінансовий стан потенційних клієнтів. Постачальниками такої інформації є банки. В Україні необхідно створювати рейтингові агентства, оскільки їх діяльність сприятиме зниженню кредитних ризиків банків та підвищенню надійності банківської системи України в цілому. На жаль, наразі в Україні немає якісної статистичної бази даних про позичальників, бюро кредитних історій досі не працюють. Українські банки змушені покладатися на власні методи оцінки кредитного ризику, щоб взяти на себе всю вагу кредитного ризику. Найкращим варіантом, і це найпоширеніша практика в Україні, є кредитування юридичних осіб, забезпечених їх майном. Актуальним завданням на даний момент є інтеграція великої кількості методів управління кредитним ризиком, які використовуються банками, в єдину методологію управління та обмеження ризиків на консолідованій основі відповідно до внутрішніх умов та відповідно до стандартів Базельського комітету [31].

3.2. Впровадження сучасних моделей виміру кредитного ризику в практику вітчизняних банків

Важливим завданням слід розглядати необхідність впровадження сучасних моделей вимірювання кредитного ризику в практику вітчизняних банків, у тому числі АТ «Райффайзен Банк». З огляду на це, можна побудувати модель оцінки кредитного ризику кредитного портфеля конкретного комерційного банку за методологією Value-at-Risk (VaR).

Value-at-Risk – це оцінка, виражена в базовій валюті, суми втрат, яка з певною ймовірністю (рівнем впевненості) не перевищить втрату портфеля протягом певного періоду часу.

У АТ «Райффайзен Банк» розроблена модель оцінки кредитного ризику юридичних осіб на основі VaR-методології. На основі цієї методики проводилися розрахунки за даними Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у м. Києві. Обсяг аналізованої вибірки становив 570 кредитів. Період оцінювання – 1-й квартал 2021 року. По кожному позичальнику Святошинського відділення АТ «Райффайзен Банк» у Києві використана така інформація:

- сума позики;
- внутрішня кредитоспроможність позичальника;
- інформація про настання неплатежів.

Перші дані щодо оцінки кредитного ризику за методом вартості під ризиком на базі Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві наведено в табл. 3.2.

Таким чином, АТ «Райффайзен Банк» має ефективну рейтингову систему класифікації позичальників, за допомогою якої можна чітко відокремити надійних позичальників від позичальників у складності. Тоді можна визначити, що існує зв'язок між дефолтом позичальника та наданим йому рейтингом. На цій основі можна дати кожній рейтинговій групі оцінку ймовірності дефолту.

Кредитний портфель юридичних осіб, обраний для оцінювання за методикою Value-at-Risk у Святошинському відділенні №3 АТ «Райффайзен Банк»

Кредитний рейтинг	Кількість позичальників	Кількість дефолтів	Сума позики, грн.
A	106	3	307 848 583
B	154	7	271 596 445
C	195	12	280 753 862
D	94	8	100 981 424
E	21	2	6 541 565
Разом вартість кредитного портфелю	570	32	967 721 879

*Примітка: складено автором за даними [38]

Отже, за даними Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у м. Києві станом на кінець 1-го кварталу 2021 р. (період проведення дослідження) загальна вартість кредитного портфелю в розрізі юридичних осіб-позичальників становила 967721,9 тис.грн.

Далі візьмемо частоту неплатежів позичальника в кожній групі. Припустимо, що ми розглядаємо позичальників з рейтингом А. Припустимо, що в цій групі є позичальники N_A , чиї ND_A не виконали свої зобов'язання перед банком. Імовірність дефолту для позичальників з рейтингом А потім оцінюється за такою формулою:

$$P(D)_A = ND_A / N_A \quad (3.4)$$

де $P(D)_A$ - оцінка ймовірності дефолту позичальників з рейтингом А; ND_A - кількість дефолтів позичальників, що входять до групи А; N_A - загальна кількість компаній, що входять до групи А.

У результаті розрахунків спеціалісти Святошинського відділення АТ «Райффайзен Банк» у Києві отримали оцінку ймовірності дефолту кожної компанії, яка отримала рейтинг «А». Райффайзен Банк» у Києві (табл. 3.3).

На наступному кроці на основі отриманих даних оцінюються очікувані збитки аналізованого кредитного портфеля. При розрахунку очікуваних втрат EL_P - очікувані збитки аналізованого кредитного портфеля; PD_i - оцінка

ймовірності дефолту i -го позичальника в портфелі. Кожному позичальнику присвоюється оцінка ймовірності дефолту залежно від його рейтингу; SE_1 - вартість активів, які банк втратить у разі дефолту контрагента. Фактично сума збитків - це сума заборгованості за кредитом та відсотки, які були нараховані на момент схвалення позики.

Таблиця 3.3

**Співвідношення рівня дефолтності та рейтингу позичальника,
встановлені фахівцями Святошинського відділення №3 АТ
«Райффайзен Банк» у м. Києві**

Рейтинг	Ймовірність дефолту
A	$P_A = 0,0283$
B	$P_B = 0,0455$
C	$P_C = 0,0615$
D	$P_D = 0,0851$
E	$P_E = 0,0952$

*Примітка: складено автором за даними [38]

$$EL_p = \sum_{i=1}^N (PD_i * CE_i * (1 - RR_i)), i = 1, \dots, 570 \quad (3.2)$$

Розглянемо докладніше кожен елемент цієї рівності.

У деяких випадках також враховуються витрати банку на видачу позик. Слід зазначити, що за відсутності більш точних даних у цьому дослідженні SE_1 приймається лише сума поточної позичкової заборгованості i -го позичальника; RR_1 - сума можливого відшкодування збитків у разі відмови i -го контрагента. Як відомо, всі кредити в банку поділяються на три категорії забезпечення: повністю забезпечені, частково забезпечені та незабезпечені (іноді їх називають загальними) кредити. Певний розмір відшкодування збитків був скоригований шляхом експертних оцінок можливості реалізації застави та реалізації проблемних кредитів у кожній категорії.

Розраховані очікувані збитки для кожного позичальника в аналізованому портфелі Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві та кредитного портфеля в цілому. Результати розрахунку, представлені фахівцями Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві,

наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Сума очікуваних втрат по кожному позичальнику Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у м. Києві

Очікувані втрати	Значення, грн.
EL _A	5 694 978
EL _B	8 873 844
EL _C	12 414 238
EL _D	7 117 930
EL _E	595 291
EL _P	34 696 281

*Примітка: складено автором за даними [38]

Вартість очікуваних збитків портфеля EL_P склала 34 696 281 грн. або 3,59% від загального портфеля Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві.

Щоб оцінити суму несподіваних втрат портфеля, необхідно розрахувати VaR. Тепер ми підійшли до алгоритму оцінки кредитного ризику портфеля за методом Монте-Карло. Результати експериментів Монте-Карло дозволили нам побудувати емпіричну функцію розподілу втрат, яка представлена в Додатку Ж.

Емпірична функція розподілу дає змогу оцінити кредитний ризик портфеля за допомогою методу вартості під ризиком. Враховуючи рівень довіри PL = 0,99, ми знаходимо $P\{L < VaR\} = 0,01$.

Отримане значення VAR 99% з горизонтом один рік для розрахункового портфеля становило 50539534 грн.

Оскільки VaR відображає максимальні збитки банку, які поділяються на очікувані та неочікувані збитки, ми визначаємо вартість несподіваних збитків портфеля за такою формулою:

$$UL = \text{Credit VaR} = \text{VAR}^{99\%} - EL = 50539534 - 34696281 = 15843253 \text{ грн.}$$

У відсотковому співвідношенні рівень VaR кредитного портфеля становить 5,22% від загальної суми кредитів у портфелі.

Таким чином, можна представити економічну інтерпретацію рівня VaR кредитного портфеля Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві, сформованого у 1-му кварталі 2021 р.: ймовірна сума втрат, яка може виникнути у сформованому кредитному портфелі становить 5,22 % від загальної суми кредитів у портфелі, що в абсолютному вираженні становить 15843,25 тис.грн.

Оцінку кредитного ризику портфеля слід регулярно повторювати, якщо структура кредитного портфеля змінюється, наприклад видача нових позик або погашення короткострокових боргів. Дані специфікації клієнта повинні постійно записуватися та оновлюватися за допомогою цього механізму оцінки. Якщо логіт-модель виводить нові суттєві фактори при аналізі нових даних, механізм оцінки ймовірності дефолту, враховуючи частоту дефолтів клієнтів, повинен базуватися на значеннях фактору. Потім кількість факторів у логіт-моделі слід розширити.

Таким чином, за допомогою частотного підходу до оцінки ймовірності, концепції VaR та методу Монте-Карло отримано наступні особливості кредитного портфеля Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві:

- сума очікуваних збитків для кожного позичальника EL_1 ;
- кількісна оцінка очікуваних втрат кредитного портфеля $EL_P = 34696281$ грн.;
- сума несподіваних втрат кредитного портфеля UL_P (Credit VAR^{99%}) = 15843253 грн.

Очікувані збитки мають значний і безпосередній вплив на прибуток банку від кредитного продукту, оскільки за кожним кредитом необхідно відраховувати страхову суму у вигляді принаймні EL_1 до спеціального резервного фонду. За розрахованим значенням очікуваних збитків можна прийти до невтішного висновку, наскільки Святошинському відділенню №3 АТ «Райффайзен Банк» у Києві доведеться створювати резерви на можливі збитки від кредитів.

Розмір несподіваних збитків або кредитний VaR допомагає визначити надійність кредитного портфеля та банку в цілому. Надійність банку визначає, чи сумісний власний капітал з можливими несподіваними збитками. Основною функцією банківського капіталу є захист банку від можливого банкрутства, він виступає своєрідною «подушкою безпеки», яка дає можливість вкладникам і кредиторам повернути свої кошти навіть у разі серйозних непередбачених обставин, що призвели до збитків.

Розроблена методологія оцінки та аналізу кредитного ризику дає змогу керівництву інших відділень АТ «Райффайзен Банк» здійснювати постійну внутрішню оцінку ризиків. У разі зміни структури кредитного портфеля та перевірки кредитоспроможності та класу застави контрагента кредитний ризик необхідно регулярно перераховувати. Ця методологія може бути використана для встановлення кредитних лімітів та оцінки впливу змін у структурі кредитного портфеля на його характеристики ризику.

У системі менеджменту мінімізації кредитних ризиків банківської установи важливим є створення комплексної інформаційної системи та організаційно-методичного забезпечення цього процесу. Розглянемо організаційно-прикладні аспекти формування раціональної системи управління кредитним ризиком стосовно окремих підсистем АТ «Райффайзенбанк»:

1. Удосконалення системи інформаційного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ «Райффайзен Банк».

Кредитна діяльність АТ «Райффайзен Банк» має бути спрямована на забезпечення рентабельності інвестицій на основі прибутку, терміновості та платності при мінімізації ризиків таких інвестицій. Дилема «ризик прибутковості» є класичною і її вирішення в сучасних умовах вимагає врахування зростаючої кількості стохастичних факторів моніторингу зовнішнього та внутрішнього інформаційного середовища. Необхідною умовою ефективного моніторингу кредитних ризиків АТ «Райффайзен Банк» має бути наявність відповідної інформаційної підтримки.

Інформаційне забезпечення моніторингу кредитних ризиків АТ «Райффайзен Банк» має формувати різноспрямовані інформаційні потоки:

- інформація, яка надходить до банку ззовні з певних джерел (від НБУ, позичальників, клієнтів, контрагентів, рейтингових агентств, інших фінансових установ, органів статистики, податкових органів тощо);
- інформація, яка формується безпосередньо в банку.

Раціональна схема потоку інформації на окремих етапах моніторингу кредитного процесу АТ «Райффайзен Банк» наведена в додатку К.

Вважаємо, що організація інформаційного забезпечення процесу моніторингу кредитних ризиків АТ «Райффайзенбанк» має включати два види завдань: забезпечення належних якісних характеристик кредитної інформації та оптимізацію процесів її збору (формування), обробки, передачі та використання.

2. Удосконалення системи організаційного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ «Райффайзен Банк».

Пропозиції щодо розподілу функцій оцінки кредитного ризику в системі відокремлених структурних підрозділів АТ «Райффайзен Банк» наведені в додатку Л.

3. Удосконалення системи методичного забезпечення оцінки кредитних ризиків АТ «Райффайзен Банк».

Система методичного забезпечення оцінки кредитного ризику має базуватися на існуючих методичних підходах до оцінки кредитоспроможності позичальників. Зрештою, дотримання встановлених стандартів кредитних ризиків залежить від того, наскільки оптимально кредитні підрозділи АТ «Райффайзен Банк» оцінюють конкурентоспроможність майбутнього позичальника.

Важливим кроком в управлінні кредитним ризиком в АТ «Райффайзен Банк» має стати вибір методів впливу на ризик з метою його мінімізації в майбутньому. Залежно від сфери впливу ризиків на діяльність АТ «Райффайзен Банк» методи впливу на кредитний ризик необхідно поділити

на зовнішні та внутрішні (додаток М).

Вважаємо, що в системі управління кредитними ризиками АТ «Райффайзен Банк» найбільш доцільно використовувати наступні методи: диверсифікації, яка дозволяє розподілити кредитний портфель з урахуванням мінімального рівня ризиків серед потенційних позичальників; створення резервів, що дає можливість забезпечити фінансові резерви для покриття ймовірних втрат від реалізації ризиків; оцінки кредитоспроможності, який дає можливість, використовуючи сучасні аналітичні підходи, мінімізувати можливі ризики ще на стадії оцінки кредитоспроможності майбутніх позичальників.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що розробка раціональної системи управління та оцінки кредитного ризику має, на нашу думку, підвищити ефективність АТ «Райффайзен Банк» щодо забезпечення позик, оскільки, з одного боку, аналітична робота, пов'язана з підготовка попереднього та остаточного аналізу кредитоспроможності позичальників. з іншого боку, це допомагає уникнути та мінімізувати кредитні ризики. Запровадження системи комплексного вимірювання кредитоспроможності компаній має сприяти підвищенню ефективності банку у наданні кредитної підтримки всіх видів діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами дослідження сучасних інструментів вимірювання кредитного ризику банку можна зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що під оцінкою банком кредитного ризику слід розуміти механізм контролю банку протягом усього процесу кредитування, що сприяє оптимізації системи організації кредитної діяльності банку та своєчасному повному погашенню заборгованості за кредитами. Основною метою вимірювання та оцінки кредитного ризику банку є аналіз позичальника та його кредитної документації з метою прийняття рішення про надання кредиту, відстеження змін у кредитоспроможності позичальника після надання кредиту та визначення конкретних дій у разі виникнення проблем.

2. Визначено, що вимірювання ризику кредитного портфеля має на меті оптимізувати співвідношення між рівнем кредитного ризику та очікуваною економічною вигодою, компенсувати ризик, взятий банком, і забезпечити засіб визначення частки проблеми. кредити в кредитному портфелі банку. Слід зазначити, що організаційні, інформаційні технології та кредитне ціноутворення відіграють істотну роль у вимірюванні кредитного ризику.

3. Обґрунтовано, що вимірювання та оцінка кредитного ризику в банку здійснюється або підтверджується незалежною службою підрозділу ризик-менеджменту банківської установи, яка має достатні ресурси, повноваження та досвід для оцінки ризиків, ефективності управління. заходи та давати рекомендації щодо впровадження відповідних коригувальних заходів.

4. Узагальнено, що ефективність вимірювання кредитного ризику в банківському секторі української економіки має базуватися насамперед на інституційних засадах банківської діяльності. Кожен банк розробляє власну кредитну політику і відповідно вимірює кредитний ризик. З точки зору оцінки кредитного ризику, ми пропонуємо віддавати перевагу не статистичним методам оцінки ризиків, а індивідуальній роботі з боржниками.

5. За результатами дослідження встановлено, що за останні шість років обсяг кредитів, наданих комерційними банками України, зменшився на 49 171 млн. грн., або на 4,87%, що у 2020 році становило 960 597 млн. грн. Зазначимо, що найбільший обсяг кредиту був зафіксований у 2018 році. У динаміці найбільше зріс обсяг кредитів органам державної влади – на 8 281 млн. грн., або на 246,46%, позик фізичним особам – після 23 850 млн. грн., або на 13,57%.

6. Встановлено, що АТ «Райффайзен Банк» у період 2018-2020 років дотримувався всіх встановлених економічних нормативів, у тому числі нормативів кредитного ризику. На 31 грудня 2020 року коефіцієнт максимального кредитного ризику на одного контрагента становив 15,12% (при нормативному значенні не більше 25%). питома вага великих кредитних ризиків становила 64,82% (при нормативному значенні не більше 800%); коефіцієнт максимальної загальної суми кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам, становив 7,20% (при нормативному значенні не більше 30%).

7. Визначено, що у світовій банківській практиці приділяється велика увага вимірюванню та мінімізації кредитного ризику на рівні загального кредитного портфеля. Зокрема, контролюється обсяг, структура та якість кредитного портфеля і лише після цього вживаються заходи щодо оптимізації структури для зниження ризику.

9. Узагальнено, що закордонний досвід українських банків у вдосконаленні вимірювання управління кредитним ризиком має бути продовжений шляхом створення комплексного механізму управління кредитним ризиком, який запобігатиме ймовірним небажаним відхиленням фактичних результатів від прогнозованих.

10. Обґрунтовано, що важливим завданням слід вважати необхідність впровадження сучасних моделей вимірювання кредитного ризику в практику вітчизняних банків, у тому числі АТ «Райффайзен Банк». З огляду на це,

будується модель оцінки кредитного ризику кредитного портфеля банку за методологією Value-at-Risk (VaR).

11. Доведено, що представлений у роботі метод оцінки та аналізу кредитного ризику дає змогу керівництву АТ «Райффайзен Банк» здійснювати безперервну внутрішню оцінку ризиків. У разі зміни структури кредитного портфеля та перевірки кредитоспроможності та класу застави контрагента кредитний ризик необхідно регулярно перераховувати. Ця методологія може бути використана для встановлення кредитних лімітів та оцінки впливу змін у структурі кредитного портфеля на його характеристики ризику.

12. Внесено пропозиції, що в системі управління кредитними ризиками АТ «Райффайзен Банк» найбільш доцільно використовувати наступні методи: диверсифікації, яка дозволяє розподілити кредитний портфель з урахуванням мінімального рівня ризиків серед потенційних позичальників; створення резервів, що дає можливість забезпечити фінансові резерви для покриття ймовірних втрат від реалізації ризиків; оцінки кредитоспроможності, який дає можливість, використовуючи сучасні аналітичні підходи, мінімізувати можливі ризики ще на стадії оцінки кредитоспроможності майбутніх позичальників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базель» 1 і «Базель 2» у контексті виміру та оцінки кредитних ризиків / Україна фінансова : Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/046.htm.
2. Базельський комітет з питань банківського нагляду. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>.
3. Банківський потенціал економіки України: моногр. / за ред. д. е. н., проф. Б. Л. Луціва. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 448 с.
4. Банківські операції : підручник / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. К. : Знання, 2013. 727 с.
5. Берегова Г.І., Лабецька Л.М. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника. Регіональна економіка. 2017. № 4. С. 113–122.
6. Бобиль В.О. Сучасний ризик–менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект. Вісник Національного банку України. 2020. №11. С. 28–32.
7. Болгар Т.М. Удосконалення моніторингу банківського кредитного процесу. Академічний огляд. 2016. № 2 (39). С. 36–42.
8. Бортников Г. П. Стресс–тестирование в банках: модели ЕС и США. Международные банковские операции. 2019. № 3. С. 27–35.
9. Бугель Ю. Основні методологічні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності. Банківська справа. 2020. №4. С. 54-59.
10. Владичин У.В. Банківське кредитування: навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. К.: Атіка, 2013. 431 с.
11. Внукова Н.Н. Банковские операции: расчетное и кредитное обслуживание предприятий: учебное пособие. Харьков: ОАО «Модель Вселенной», 2012. 512 с.
12. Гайдаржийська О.М. Напрями удосконалення управління кредитним

ризиком. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. 2020. № 38. С. 47-50.

13. Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? Вісник НБУ. 2019. № 5. С. 54–56.

14. Гарбар Ж.В. Управління кредитним ризиком комерційного банку. Вісник КНТЕУ. 2019. № 1. С.34-39.

15. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України. Вісник НБУ. 2018. № 1. С. 50–53.

16. Глибокий В.І. Сучасні підходи до оцінки кредитного ризику банку. Вісник КНТЕУ. 2016. № 3. С. 101-110.

17. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

18. Демчик І.О. Управління кредитним ризиком. Банківський менеджмент. 2016. №8. С. 5-11.

19. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. Журнал європейської економіки. 2017. № 1. С. 108-124.

20. Дзюблюк О. Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль, 2017. Вип. 2. С. 45-55.

21. Дробницька О. Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів. Інноваційна економіка. 2020. № 6 (44). С. 267–272.

22. Жукова Н.К. Сучасний та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків. Економічний часопис XXI. 2016. №1. С. 70-72.

23. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg2121-14>

24. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 №

679. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>

25. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій», затверджено Постановою ВРУ N 2704-IV від 23 червня 2005 року.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>

26. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>

27. Квасницька Р.С. Управління кредитними ризиками як елемент забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. № 3. С. 146-149.

28. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посібник / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В. Вітлінського. К.: Т-во «Знання», КОО, 2015. 251 с.

29. Кунцевич В.О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 11. С. 80-86.

30. Малахова О. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком. Світ фінансів. 2017. № 2(15). С. 101-112.

31. Матеріали офіційного сайту Асоціації українських банків. URL: <http://www.aub.org.ua>.

32. Матеріали офіційного сайту Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

33. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалена постановою Правління Національного банку України від 02.06.2009 № 315. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

34. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. URL: <http://bank.gov.ua>.

35. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.

36. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник. К.: Знання, 2013. 727 с.
37. Моніторинг кредитного ризику в контексті управління конкурентоспроможністю банку : монографія / Л. О. Гаряга, Т. І. Гончарук, М. Е. Люзняк, Г. М. Чепелюк. К. : УБС НБУ, 2014. 325 с.
38. Офіційний сайт банку АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/>
39. Офіційний сайт НБУ. Дані наглядової статистики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
40. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : затверджено постановою Правління НБУ від 30.06.2016 року : № 351. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/para18#n18>.
41. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затверджено постановою правління НБУ №141 від 22 грудня 2017 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
42. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування. Вісник ТНЕУ. 2017. № 2. С. 67–74.
43. Раєвська Т. М. Практичні доходи до оцінки кредитних ризиків у діяльності банків. Вісник НБУ. 2020. №8. С. 9-14.
44. Сова О. Ю. Напрями вдосконалення управління кредитними ризиками комерційних банків. Чернігівський науковий часопис. 2015. № 1 (3). С. 120–126.
45. Стешенко О.Д. Управління кредитним ризиком комерційного банку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. №42. С. 327-330.
46. Шемшученко Г.Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 10. К.: НАН України, 2018. С. 316-352.
47. Шимко О.В. Банківські операції: підручник. К., Основи. 2021. 312 с.
48. Щемелев М.А. Управління кредитними ризиками комерційних

банків. Вісник ЖДТУ. 2017. № 23. С. 77–84.

49. Якушев І.Л. Оптимізація діяльності банків щодо управління кредитним ризиком. Вісник НБУ. 2021. № 43. С. 22-31.

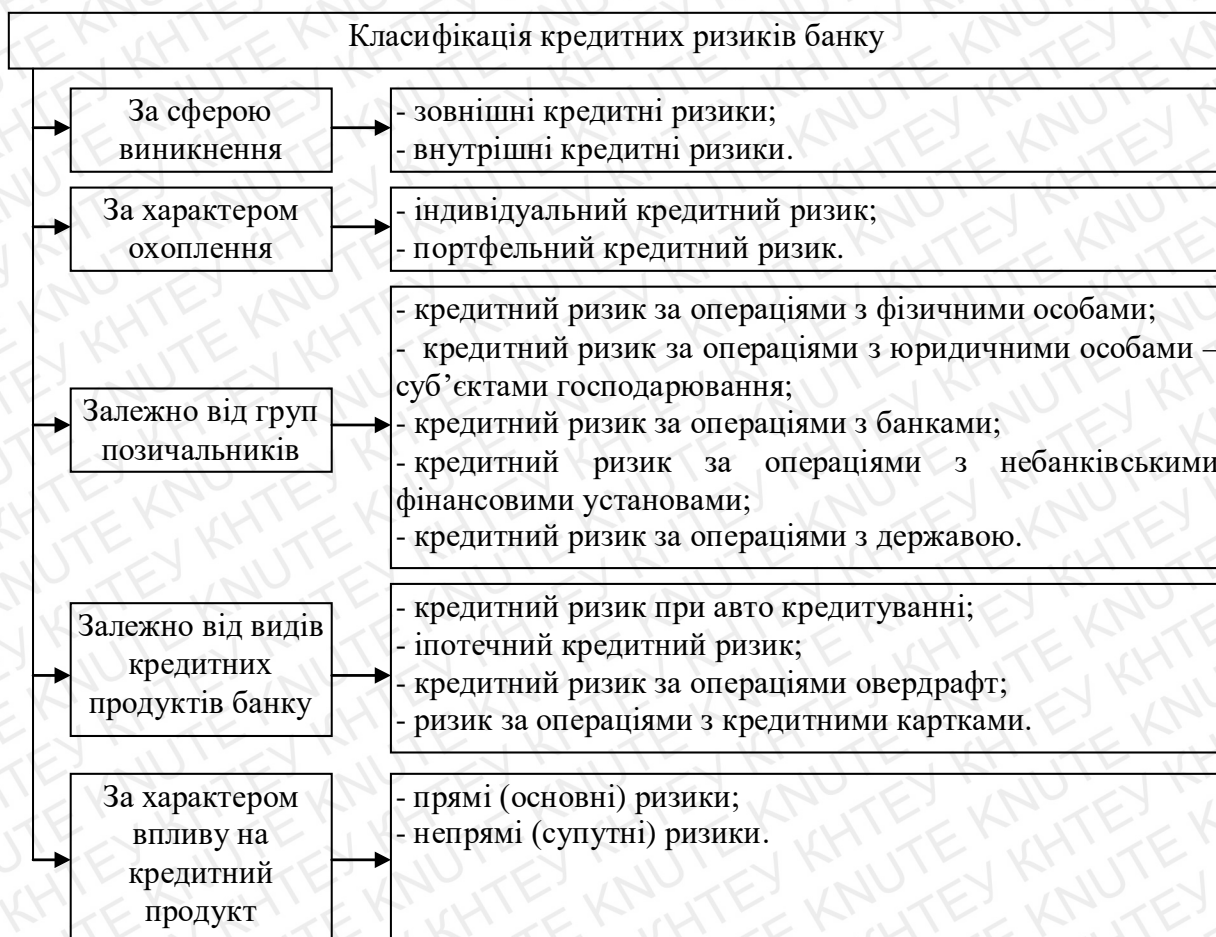
50. Яценко А.М. Проблеми здійснення кредитних операцій банків. Вісник НБУ. 2019. № 21. С. 67-74.

ДОДАТКИ

Наукові дефініції поняття «вимір банківського кредитного ризику»

Автор	Визначення
Болгар Т.М. [7, с.37]	Під виміром кредитного ризику банку розуміють механізми проведення банком контролю протягом усього процесу кредитування, що сприяє оптимізації системи організації кредитної діяльності банку і своєчасному повному погашенню кредитної заборгованості
Бугель Ю. [9, с.55]	Вимір кредитного ризику варто розглядати як систему, що дозволяє всебічно і комплексно проаналізувати ситуацію щодо кредитного ризику в банку.
Гідулян А. [15, с.52]	Банківський вимір та управління за кредитними ризиками - необхідна передумова оптимізації системи організації кредитування в комерційних банках.
Кунцевич В.О. [29, с.83]	Основна мета, яку ставить банк при здійсненні виміру кредитного ризику, полягає у налагодженні ефективної організації кредитного процесу і пошуку досконаліших механізмів кредитування.
Раєвська Т.М. [43, с.11]	Вимір кредитного ризику банку являє собою механізм, який призначений системно та комплексно оцінювати ситуацію щодо кредитного ризику в банку та забезпечувати його мінімізацію.

*Примітка: складено автором за джерелами [7; 9; 15; 29; 43]

Класифікація кредитних ризиків банку

*Примітка: складено автором за джерелом [27]

Основні напрями виміру кредитного ризику банку

Напрями	Заходи, що мають застосовуватися
1. Контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору, договорів забезпечення та інших зобов'язань, які були ним прийняті у зв'язку з укладенням кредитного договору	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення постійного контролю за повнотою повернення кредиту та сплатою процентів згідно з графіком; - виконання умов як кредитного договору, так і договорів, які пов'язані з реалізацією проекту, що кредитується; - дотримання обсягів випуску та реалізації продукції, які були передбачені бізнес-планом з техніко-економічним обґрунтуванням, повноти отримання коштів від реалізації проекту, що кредитується
2. Контроль за цільовим використанням кредитних коштів боржником	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка відповідності призначення платежу в платіжних документах, які надані боржником, цілям, які визначені у кредитному договорі; - перевірка фактичної наявності купленої за рахунок кредитних коштів продукції тощо
3. Контроль за зміною фінансового стану боржника і виявлення змін у його господарській діяльності, періодичне оцінювання поручителів позичальника	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення щоквартального розрахунку фінансового стану боржника згідно з чинною методикою банку; - проведення постійного контролю за грошовими потоками, оборотами за поточними рахунками боржника в банку і за поточними рахунками в інших банках; - аналіз інформації, яка може свідчити про фінансові та інші ускладнення в діяльності боржника, такі як: <ul style="list-style-type: none"> - виникнення боргів перед бюджетом; - наявність негативної інформації стосовно діяльності керівників, засновників, зміни керівників, складу засновників, акціонерів, співвласників; - часткове або повне перепрофілювання діяльності; - зміни законодавчих актів, що можуть мати значний негативний вплив на основну діяльність і його спроможність повернути кредитну заборгованість
4. Контроль за якістю прийнятого кредитного забезпечення і перевірка зберігання заставленого майна	<ul style="list-style-type: none"> - проведення контролю за виконанням договорів забезпечення на підставі наданих підрозділом заставних операцій актів перевірки наявності, схоронності і переоцінювання предмета застави та інших необхідних документів, що отримуються; - здійснення контролю за своєчасною сплатою заставодавцем страхових платежів за договором страхування заставленого майна; - перевірка дотримання умов щодо зберігання майна, наданого в забезпечення тощо
5. Аналіз якості і структури кредитного портфеля банку в цілому для виявлення проблемних кредитів і розробка заходів щодо ліквідації заборгованості	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз кредитної заборгованості; - визначення частки і структури прострочених кредитів у портфелі банку; - аналіз змін у класифікації кредитів за групами ризику; - розробка заходів щодо ліквідації проблемної заборгованості тощо

*Примітка: складено автором за джерелом [44]

Етапи виміру кредитного ризику банку

Індивідуальний підхід	Портфельний підхід
1. Визначення критеріїв оцінки якості кредиту та їх вагомості, структурування та документування кредиту	1. Визначення структури кредитного портфеля в розрізі класифікованих кредитів
2. Оцінка кредитоспроможності боржника, форми забезпечення кредиту, визначення рівня ризику та категорії кредитної операції	2. Оцінка якості кредитного портфеля, переоцінка вартості забезпечення за наданими кредитами
3. Розрахунок суми резерву під можливі втрати за кредитною операцією, моделювання дефолту	3. Аналіз факторів, що впливають на зміну структури кредитного портфеля в динаміці
4. Порівняння показників якості кредиту в динаміці	4. Визначення суми резерву, адекватного сукупному ризику кредитного портфеля
5. Виявлення причин негативної зміни якості кредиту	5. Розробка і впровадження заходів для поліпшення якості кредитного портфеля
6. Застосування заходів щодо поліпшення показників якості кредиту	6. Прогнозування зміни якості кредитного портфеля

*Примітка: складено автором за джерелом [9]

Система часткових показників виміру кредитного ризику банку

Показник	Методика розрахунку	Характеристика
1. K1 – коефіцієнт кредитної активності	$K_1 = \frac{КП}{А} \times 100\%$ де КП – кредитний портфель банку; А – загальні активи банку.	Відображає частку кредитного портфеля банку в загальних активах. Банк самостійно встановлює межі такого показника залежно від обраного ним типу кредитної стратегії. Однак з точки зору збалансованості дохідності та ризику кредитного портфеля оптимальним вважається значення цього показника у межах 65 – 75%. Відомо, якщо обсяг кредитування менший ніж 65%, то кредитна політика банку є пасивною, якщо ж частка перевищує 75% – агресивною.
2. K2 – коефіцієнт достатності резервів.	$K_2 = \frac{Р}{КП} \times 100\%$ де Р – резерв, створений на відшкодування збитків за кредитними операціями.	Свідчить про ступінь достатності резервів банку в разі непогашення кредитів. Оптимальне значення цього показника – 0,9 – 5%.
3. K3 – коефіцієнт якості кредитів.	$K_3 = \frac{БК}{КП} \times 100\%$ де БК – кредити, класифіковані як безнадійні.	Характеризує питому вагу безнадійних кредитів у загальному обсязі кредитів. Чим нижче значення цього показника, тим якіснішим вважається кредитний портфель. Значення коефіцієнта не повинно перевищувати 5%.
4. K4 – коефіцієнт прострочених кредитів	$K_4 = \frac{ПК}{КП} \times 100\%$ де ПК – кредити, прострочені понад 30 календарних днів, згідно нормативними актами НБУ.	Характеризує частку прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів. Питома вага прострочених кредитів у загальній сумі кредитного портфеля не повинна перевищувати 10%.
5. K5 – максимальний розмір ризику на одного позичальника (або групу пов'язаних позичальників).	Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н7 «Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента». Нормативне значення Н7 не має перевищувати 25%.	
6. K6 – рівень концентрації великих кредитних ризиків	Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н8 «Норматив великих кредитних ризиків». Нормативне значення Н8 не повинне перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.	

Продовження додатку Д

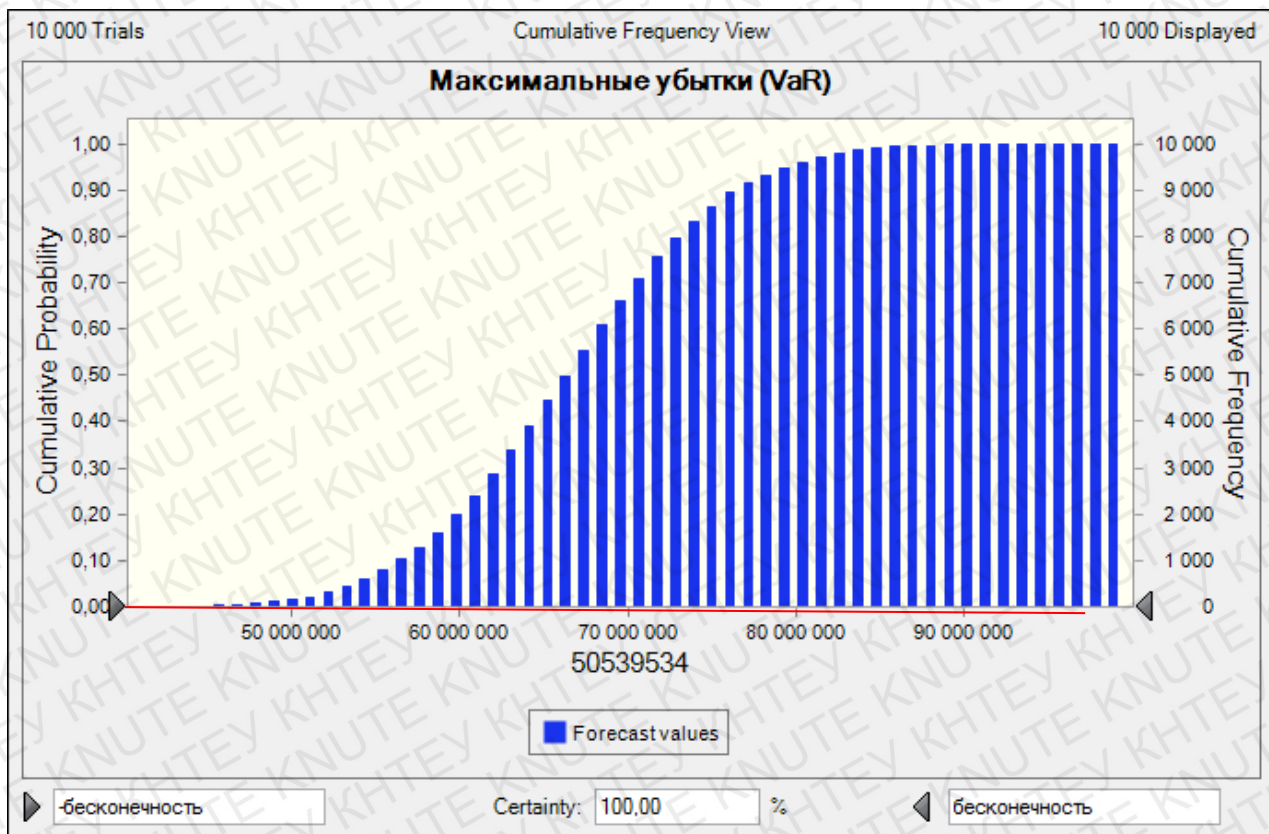
7. К7 – рівень концентрації кредитних ризиків на одного інсайдера	Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н9 «Норматив максимального розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру». Нормативне значення Н9 не має перевищувати 5%.	
8. К8 – рівень концентрації кредитних ризиків серед інсайдерів	Визначається в порядку, установленому для розрахунку обов'язкового нормативу Н10 «Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам». Нормативне значення Н10 не повинне перевищувати 30%.	
9. К9 – коефіцієнт кредитів, списаних із резерву	$K_9 = \frac{CP}{KП} \times 100\%$ <p>де CP – списання з резерву, створеного для відшкодування втрат за кредитними операціями банку.</p>	Характеризує питому вагу списаних збиткових кредитів, фактично втрачених для банку. Оптимальне значення для цього показника становить 0,25 – 1,5% .
10. К10 – коефіцієнт прибутковості кредитних операцій.	$K_{10} = \frac{ПД - ПВ}{КП} \times 100\%$ <p>де ПД – процентні доходи банку; ПВ – процентні витрати банку.</p>	Дає можливість оцінити прибутковість кредитного портфеля банку. Оптимальне значення цього показника має бути не нижчим ніж 1,4%. За верхнє граничне значення такого показника приймаємо максимальне його значення за останні п'ять років у цілому по банківській системі України, що становить 7,4%.

*Примітка: складено автором за джерелом [16]

Аналіз динаміки частки непрацюючих кредитів за видами банківських структур в Україні за 2017-2020 рр., станом на 31.12

Показники	Сума, млн.грн.				2020 р. до 2015 р., відносне відхилення, пп.
	2017	2018	2019	2020	
Всі кредити	1090914	1193558	1097595	1049579	-3,79
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	558974	643564	624856	540326	-3,34
ПАТ КБ "Приватбанк"	269532	293725	305163	245013	-9,10
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	289442	349839	319693	295313	2,03
іноземних банківських груп	382417	392683	330599	344206	-9,99
з приватним капіталом	125270	135715	142140	164673	31,45
неплатоспроможні	24253	21596	0	374	-98,46
Непрацюючі кредити	594999	630767	530780	430371	-27,67
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	397563	437101	396903	310225	-21,97
ПАТ КБ "Приватбанк"	236211	244824	239197	181196	-23,29
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	161352	192277	157707	129029	-20,03
іноземних банківських груп	156834	151195	107476	95891	-38,86
з приватним капіталом	30169	31233	26401	23975	-20,53
неплатоспроможні	10433	11238	0	280	-97,32
Частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85	48,36	41,00	-24,83
у т.ч. банки:					
з державною часткою, з них	71,12	67,92	63,52	57,41	-19,28
ПАТ КБ "Приватбанк"	87,64	83,35	78,38	73,95	-15,62
з державною часткою крім ПАТ КБ "Приватбанк"	55,75	54,96	49,33	43,69	-21,63
іноземних банківських груп	41,01	38,50	32,51	27,86	-32,07
з приватним капіталом	24,08	23,01	18,57	14,56	-39,53
неплатоспроможні	43,02	52,04	0,00	74,77	73,80

*Примітка: складено автором за джерелом [39]

Розподіл втрат по кредитному портфелю

Святошинського відділення №3 АТ «Райффайзен Банк» у м. Києві

*Примітка: складено автором за даними [38]

**Раціональна схема руху інформації за окремими етапами моніторингу
ризиків кредитного процесу АТ «Райффайзен Банк»**

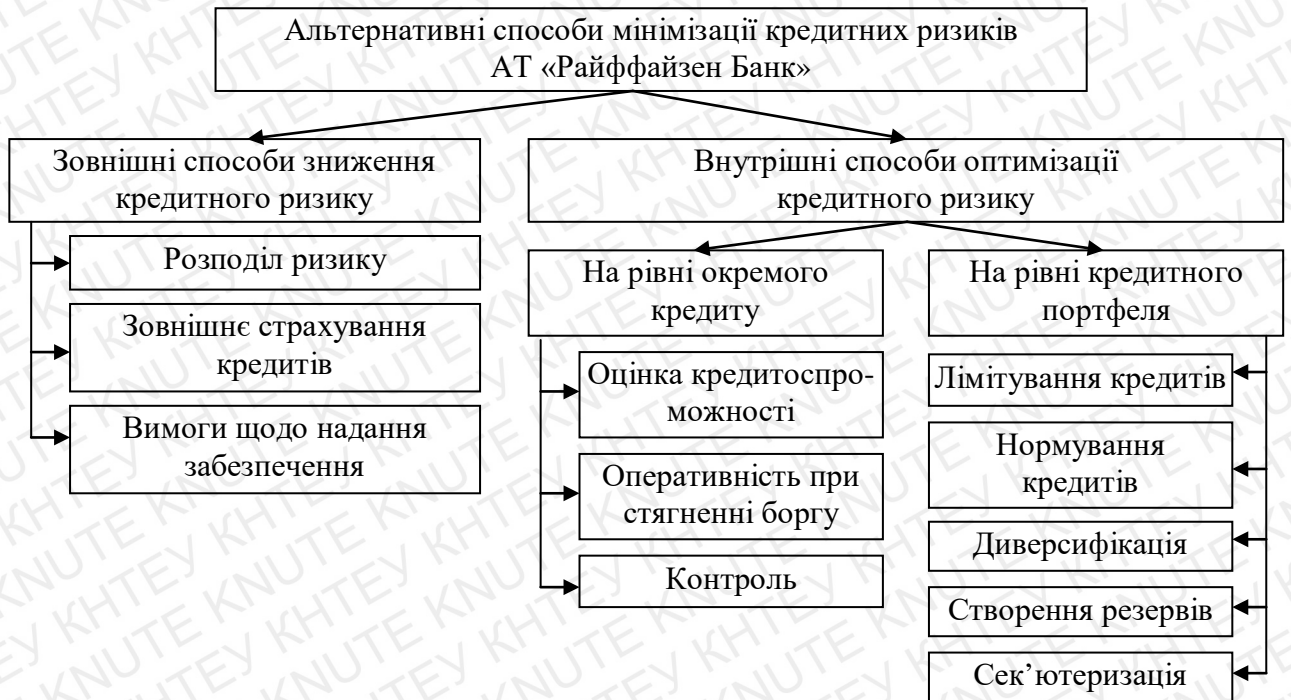
Отримання інформації	Опрацювання інформації	Передача інформації
Етап 1. Аналіз кредитного звернення позичальника		
Зовнішня інформація: чинна нормативно-правова база, макроекономічні показники стану кредитного ринку, рівень відсоткових ставок, фінансовий стан позичальника, зовнішні кредитні рейтинги, стан забезпечення за позикою Внутрішня інформація: внутрішньобанківська нормативна база, продуктивний ряд банку, інформація, яку формує служба безпеки банку	Оцінка кредитоспроможності та кредитного рейтингу позичальника, стану забезпечення та рівня кредитного ризику за позикою	Внутрішня інформація: аналітична інформація для прийняття рішення щодо надання кредиту
Етап 2. Структурування позики		
Внутрішня інформація: аналітична інформація кредитного експерта банку	Рішення щодо надання кредиту, розроблення умов кредитування, підготовка та укладання кредитного договору, договорів застави, поруки тощо	Внутрішня інформація: кредитна справа позичальника, кредитний договір, договори застави, поруки, гарантії
Етап 3. Моніторинг кредиту		
Внутрішня інформація: кредитний договір, договір забезпечення тощо; облікова та звітна інформація щодо стану заборгованості за позикою і нарахованими відсотками; нормативна інформація щодо процедур моніторингу кредитної заборгованості та оцінки рівня кредитного ризику за позикою	Оцінка рівня кредитного ризику, якості позики і стану кредитного портфеля банку; формування спеціальних резервів за наданими кредитами	Внутрішня інформація: результати оцінки рівня ризику за позикою; рекомендації щодо подальшої роботи з позичальником
Етап 4. Погашення кредиту		
Зовнішня інформація: доручення позичальника щодо погашення основної суми боргу і нарахованих доходів за позикою Внутрішня інформація: кредитний договір, договір забезпечення за позикою, облікова та звітна інформація щодо стану заборгованості за основною сумою боргу і нарахованими відсотками	Погашення позики або визнання заборгованості за кредитом протермінованою	Зовнішня інформація: підтвердження погашення кредиту позичальникові або інформування позичальника про визнання непогашеної заборгованості протермінованою та відповідну зміну параметрів позики (відсоткова ставка, рівень ризику, умови погашення тощо)

*Примітка: складено автором за даними [45]

Система розподілу функцій моніторингу кредитних ризиків в системі
окремих структурних підрозділів АТ «Райффайзен Банк»

Підрозділ банку	Функції
Кредитний комітет	<ul style="list-style-type: none"> - формування кредитної стратегії та кредитної політики банку; - визначення напрямів диверсифікації кредитного портфеля банку та відповідних лімітів за країнами, галузями, кредитними інструментами, позичальниками; - моніторинг адекватності резервів під можливі втрати за кредитами; - моніторинг кредитного ризику портфеля та ризиків, які пов'язані з кредитуванням; - моніторинг та періодичне списання безнадійних кредитів.
Комітет кредитного нагляду	<ul style="list-style-type: none"> - ухвалення змін та доповнень до загальної політики управління кредитними ризиками; - моніторинг та оцінка нових ринків, на які планує виходити банк; - затвердження критеріїв прийнятності кредитного ризику; - моніторинг взаємовідносин банку з новими клієнтами та збільшення обсягів кредитних операцій з постійними клієнтами; - аналіз звітів внутрішніх аудиторів щодо стану кредитних ризиків; - ухвалення кредитних процедур.
Відділ кредитного моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> - збір та обробка фінансової інформації про клієнтів та перспективних позичальників; - моніторинг фінансової звітності претендентів на одержання кредиту; - підготовка звітів про затвердження кредитів та інформації, яка необхідна для прийняття рішень про надання кредитів; - організація засідань кредитного комітету і реєстрація рішень; - ведення картотеки кредитної інформації; - підготовка відповідей на запити за кредитами з інших банків та небанківські законні запити.
Відділ кредитних операцій	<ul style="list-style-type: none"> - підготовка, реєстрація та перевірка основної документації щодо кредитних операцій банку; - реєстрація кредитів у бухгалтерському обліку, підготовка документації для здійснення бухгалтерських проводок;
	<ul style="list-style-type: none"> - виставлення клієнтам рахунків на процентні платежі за кредитами, комісійними та іншими зборами; - звіт про банкрутство клієнта, а також підготовка документації, що попереджає про закінчення строку кредитної угоди.
Відділ кредитного контролю	<ul style="list-style-type: none"> - періодичний моніторинг всіх кредитів, наданих банком; - систематична перевірка та моніторинг найбільших кредитів; - вибіркова перевірка кредитних справ та стану кредитної документації; - докладна розробка процедур перевірки кредитів, що забезпечить контроль за виконанням найважливіших умов кожної кредитної угоди; - постійний моніторинг за проблемними кредитами, збільшення кількості перевірок як реакція на загострення проблем.

*Примітка: складено автором за даними [38]

Альтернативні способи мінімізації кредитних ризиків

АТ «Райффайзен Банк»

*Примітка: складено автором за даними[45]

Фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2020 рр.

Звіт про фінансовий стан станом на 31 грудня 2018 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2018 р.	2017 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	10 362 053	10 297 227
Торгові активи	9	690 495	1 127 477
Заборгованість кредитних установ	10	7 630 836	8 032 433
Кредити клієнтам	11	46 829 034	36 844 668
Активи, призначені для продажу	12	20 848	56 170
Інвестиційні цінні папери:	13		
- за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		-	5 727 107
- за справедливою вартістю, з переоцінкою через інший сукупний дохід		3 455 556	
Інвестиції в дочірні підприємства	4, 36	49 155	49 155
Інвестиційна нерухомість	14	99 257	121 523
Основні засоби	15	2 331 782	2 037 679
Нематеріальні активи	16	435 488	408 995
Поточні активи з податку на прибуток		-	535 046
Відстрочені активи з податку на прибуток	17	43 661	31 643
Інші активи	19	1 364 665	1 028 266
Всього активи		73 312 830	66 297 389
Зобов'язання			
Торгові зобов'язання		6 955	4 689
Заборгованість перед кредитними установами	20	697 373	1 699 871
Заборгованість перед клієнтами	21	58 405 951	52 338 874
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		247 100	-
Резерви	18	163 432	80 050
Інші зобов'язання	19	2 169 049	1 269 267
Всього зобов'язання		61 689 860	55 392 751
Капітал			
Статутний капітал	24	6 153 411	6 154 516
Додатково сплачений капітал		3 030 675	3 033 028
Резерви переоцінки	24	837 802	889 941
Резервні та інші фонди		731 433	507 948
Нерозподілений прибуток		869 649	319 205
Всього капітал, що належить акціонерам Банку		11 622 970	10 904 638
Всього капітал і зобов'язання		73 312 830	66 297 389

Звіт про прибутки та збитки за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2018 р.	2017 р.
Процентні доходи, розраховані за методом ефективної ставки відсотка		8 692 116	6 398 609
Інші процентні доходи		174 044	645 447
Процентні витрати		(1 822 253)	(1 282 621)
Чисті процентні доходи	26	7 043 907	5 761 435
Комісійні доходи		4 593 129	3 852 427
Комісійні витрати		(2 129 610)	(1 516 806)
Чисті комісійні доходи	27	2 463 519	2 335 621
Кредитні прибутки/(збитки)	28	518 655	1 599 199
Чисті прибутки/(збитки) від операцій з іноземними валютами:			
- торгові операції		344 863	325 469
- курсові різниці		(8 154)	(73 726)
Чисті збитки від операцій з торговими активами/зобов'язаннями		(37 245)	(15 466)
Чисті прибутки від операцій з фінансовими активами за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		-	101 108
Чисті прибутки від операцій з фінансовими активами, що в обов'язковому порядку оцінюються за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки як прибутку або збитку		5	
Чисті збитки від припинення визнання фінансових активів за справедливою вартістю, з переоцінкою через інший сукупний дохід		(16 372)	
Чисті прибутки від припинення визнання фінансових активів за амортизованою собівартістю	29	71 433	
Чисті збитки від модифікації фінансових активів	30	(30 043)	
Інші доходи	31	117 921	149 694
Непроцентні доходи		442 408	487 079
Витрати на персонал	32	(2 022 379)	(1 645 294)
Знос і амортизація	15, 16	(453 246)	(414 218)
Інші адміністративні та операційні витрати	32	(1 706 007)	(1 463 038)
Зменшення корисності інших нефінансових активів та резерви	18, 19	(67 478)	(64 848)
Переоцінка інвестиційної нерухомості	14	2 163	-
Зменшення корисності активів, призначених для продажу		(1 579)	(618)
Зменшення корисності інвестицій в дочірні підприємства	4, 36	-	(923 000)
Непроцентні витрати		(4 248 526)	(4 511 016)
Прибуток до оподаткування		6 219 963	5 672 318
Витрати з податку на прибуток	17	(1 132 029)	(1 203 737)
Прибуток за рік		5 087 934	4 468 581
Прибуток на акцію			
Чистий та скоригований прибуток на одну просту акцію (грн.) розрахований на основі та розкритий у консолідованій фінансовій звітності Банку, підготовленій згідно з МСФЗ	24	0,0848	0,0866

Звіт про фінансовий стан станом на 31 грудня 2019 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2019 р.	2018 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	13 542 570	10 362 053
Торгові активи	8	784 725	690 495
Заборгованість кредитних установ	9	10 176 266	7 630 836
Кредити клієнтам	10	47 352 398	46 829 034
Активи, призначені для продажу	11	11 804	20 848
Інвестиційні цінні папери:	12		
- в обов'язковому порядку за справедливою вартістю через прибуток або збиток		823	-
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		3 570 498	3 455 556
- за амортизованою собівартістю		1 578 101	-
Інвестиції в дочірні підприємства	4,33	49 155	49 155
Інвестиційна нерухомість	13	83 153	99 257
Основні засоби	14	3 125 177	2 331 782
Нематеріальні активи	15	644 162	435 488
Відстрочені активи з податку на прибуток	16	-	43 661
Інші активи	18	1 867 416	1 364 665
Всього активи		82 786 248	73 312 830
Зобов'язання			
Торгові зобов'язання		1 252	6 955
Заборгованість перед кредитними установами	19	209 055	697 373
Заборгованість перед клієнтами	20	66 748 547	58 405 951
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		251 686	247 100
Відстрочені податкові зобов'язання	16	14 160	-
Резерви	17	152 090	163 432
Інші зобов'язання	18	2 393 650	2 169 049
Всього зобов'язання		69 770 440	61 689 860
Капітал			
Статутний капітал	21	6 154 516	6 153 411
Додатково сплачений капітал		3 033 598	3 030 675
Резерви переоцінки	21	1 004 663	837 802
Резервні та інші фонди		2 258 859	731 433
Нерозподілений прибуток		564 172	869 649
Всього капітал, що належить акціонерам Банку		13 015 808	11 622 970
Всього капітал і зобов'язання		82 786 248	73 312 830

Звіт про прибутки та збитки за рік, що закінчився 31 грудня 2019 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2019 р.	2018 р.
Процентні доходи, розраховані за методом ефективної ставки відсотка		9 866 714	8 692 116
Інші процентні доходи		104 887	174 044
Процентні витрати, розраховані за методом ефективної ставки відсотка		(2 734 054)	(1 822 253)
Інші процентні витрати		(65 084)	-
Чисті процентні доходи	23	7 172 463	7 043 907
Комісійні доходи		5 311 890	4 593 129
Комісійні витрати		(2 791 460)	(2 129 610)
Чисті комісійні доходи	24	2 520 430	2 463 519
Кредитні прибутки/(збитки)	25	219 474	518 655
Чисті прибутки/(збитки) від операцій з іноземними валютами:			
- торгові операції		413 822	344 863
- курсові різниці		31 069	(8 154)
Чисті прибутки/(збитки) від операцій з торговими активами/зобов'язаннями		100 448	(37 245)
Чисті прибутки від операцій з фінансовими активами, що в обов'язковому порядку оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		1 020	5
Чисті прибутки/(збитки) від припинення визнання фінансових активів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		44 975	(16 372)
Чисті (збитки)/прибутки від припинення визнання фінансових активів за амортизованою собівартістю	26	(8 549)	71 433
Чисті збитки від модифікації фінансових активів	27	(34 051)	(30 043)
Інші доходи	28	115 888	117 921
Непроцентні доходи		664 622	442 408
Витрати на персонал	29	(2 420 598)	(2 022 379)
Знос і амортизація	14, 15	(690 618)	(453 246)
Інші адміністративні та операційні витрати	29	(1 710 453)	(1 706 007)
Відновлення/(зменшення) корисності інших нефінансових активів та резерви	17, 18	42 263	(67 478)
Переоцінка інвестиційної нерухомості	13	-	2 163
Зменшення корисності активів, призначених для продажу		-	(1 579)
Непроцентні витрати		(4 779 406)	(4 248 526)
Прибуток до оподаткування		5 797 583	6 219 963
Витрати з податку на прибуток	16	(1 048 869)	(1 132 029)
Прибуток за рік		4 748 714	5 087 934
Прибуток на акцію			
Чистий та скоригований прибуток на одну просту акцію (грн.) розрахований на основі та розкритий у консолідованій фінансовій звітності Банку	21	0,0784	0,0848

Звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2020 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2020 р.	2019 р.
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	15 765 353	13 542 570
Торгові активи	8	4 486 222	784 725
Заборгованість кредитних установ	9	25 623 326	10 176 266
Кредити клієнтам	10	45 743 231	47 352 398
Активи, призначені для продажу	11	8 893	11 804
Інвестиційні цінні папери:	12		
- в обов'язковому порядку за справедливою вартістю через прибуток або збиток		1 667	823
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		8 051 968	3 570 498
- за амортизованою собівартістю		2 248 273	1 578 101
Інвестиції в дочірні підприємства	4,33	49 155	49 155
Інвестиційна нерухомість	13	87 758	83 153
Основні засоби	14	3 133 519	3 125 177
Нематеріальні активи	15	891 618	644 162
Інші активи	18	1 196 234	1 867 416
Всього активи		107 287 217	82 786 248
Зобов'язання			
Торгові зобов'язання	8	29 678	1 252
Заборгованість перед кредитними установами	19	3 742 289	209 055
Заборгованість перед клієнтами	20	88 244 298	66 748 547
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		233 927	251 686
Відстрочені податкові зобов'язання	16	28 107	14 160
Резерви	17	148 341	152 090
Інші зобов'язання	18	1 968 901	2 393 650
Всього зобов'язання		94 395 541	69 770 440
Капітал			
Статутний капітал	21	6 154 516	6 154 516
Додатково сплачений капітал		3 033 598	3 033 598
Резерви переоцінки	21	1 021 118	1 004 663
Резервні та інші фонди		2 732 959	2 258 859
(Непокритий збиток)/нерозподілений прибуток		(50 515)	564 172
Всього капітал, що належить акціонерам Банку		12 891 676	13 015 808
Всього капітал і зобов'язання		107 287 217	82 786 248

Звіт про прибутки та збитки
за рік, що закінчився 31 грудня 2020 року

(в тисячах грн.)

	Примітки	2020 р.	2019 р.
Процентні доходи, розраховані за методом ефективної ставки відсотка		9 305 945	9 866 714
Інші процентні доходи		196 708	104 887
Процентні витрати, розраховані за методом ефективної ставки відсотка		(2 177 496)	(2 734 054)
Інші процентні витрати		(59 786)	(65 084)
Чисті процентні доходи	23	7 265 371	7 172 463
Комісійні доходи		5 656 268	5 311 890
Комісійні витрати		(3 051 778)	(2 791 460)
Чисті комісійні доходи	24	2 604 490	2 520 430
Кредитні прибутки/(збитки)	25	(422 825)	219 474
Чисті прибутки від операцій з іноземними валютами:			
- торгові операції		369 885	413 822
- курсові різниці		332 996	31 069
Чисті (збитки)/прибутки від операцій з торговими активами/зобов'язаннями		(20 025)	100 448
Чисті прибутки від операцій з фінансовими активами, що в обов'язковому порядку оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		1 502	1 020
Чисті прибутки від припинення визнання фінансових активів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		31 040	44 975
Чисті збитки від припинення визнання фінансових активів за амортизованою собівартістю	26	(46 217)	(8 549)
Чисті збитки від модифікації фінансових активів	27	(322 664)	(34 051)
Інші доходи	28	106 369	115 888
Непроцентні доходи		452 886	664 622
Витрати на персонал	29	(2 590 182)	(2 420 598)
Знос і амортизація	14,15	(796 636)	(690 618)
Інші адміністративні та операційні витрати	29	(1 543 390)	(1 710 453)
Відновлення корисності інших нефінансових активів та резерви	17,18	19 657	42 263
Переоцінка інвестиційної нерухомості	13	4 605	-
Зменшення корисності активів, призначених для продажу		(246)	-
Непроцентні витрати		(4 906 192)	(4 779 406)
Прибуток до оподаткування		4 993 730	5 797 583
Витрати з податку на прибуток	16	(918 900)	(1 048 869)
Прибуток за рік		4 074 830	4 748 714
Прибуток на акцію			
Чистий та скоригований прибуток на одну просту акцію (грн.) розрахований на основі та розкритий у консолідованій фінансовій звітності Банку	21	0,0668	0,0784

23. Чисті процентні доходи

Чисті процентні доходи включають:

	2019 р.	2018 р.
Кредити клієнтам, окрім заборгованості за договорами фінансового лізингу	8 196 847	7 308 858
Заборгованість кредитних установ	1 144 438	639 118
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	468 058	744 140
Торгові активи	90 084	155 507
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	57 371	-
Заборгованість за договорами фінансового лізингу	14 803	18 537
Процентні доходи	9 971 601	8 866 160
Заборгованість перед кредитними установами	(20 103)	(47 147)
Заборгованість перед клієнтами	(2 713 951)	(1 775 106)
Зобов'язання орендаря за договорами оренди	(65 084)	-
Процентні витрати	(2 799 138)	(1 822 253)
Чисті процентні доходи	7 172 463	7 043 907

23. Чисті процентні доходи

Чисті процентні доходи включають:

	2020 р.	2019 р.
Кредити клієнтам, окрім заборгованості за договорами фінансової оренди	7 419 464	8 196 847
Заборгованість кредитних установ	1 065 001	1 144 438
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	554 596	468 058
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	266 884	57 371
Торгові активи	185 623	90 084
Заборгованість за договорами фінансової оренди	11 085	14 803
Процентні доходи	9 502 653	9 971 601
Заборгованість перед клієнтами	(2 130 300)	(2 713 951)
Орендні зобов'язання	(59 786)	(65 084)
Заборгованість перед кредитними установами	(47 196)	(20 103)
Процентні витрати	(2 237 282)	(2 799 138)
Чисті процентні доходи	7 265 371	7 172 463